

PRIEDAS

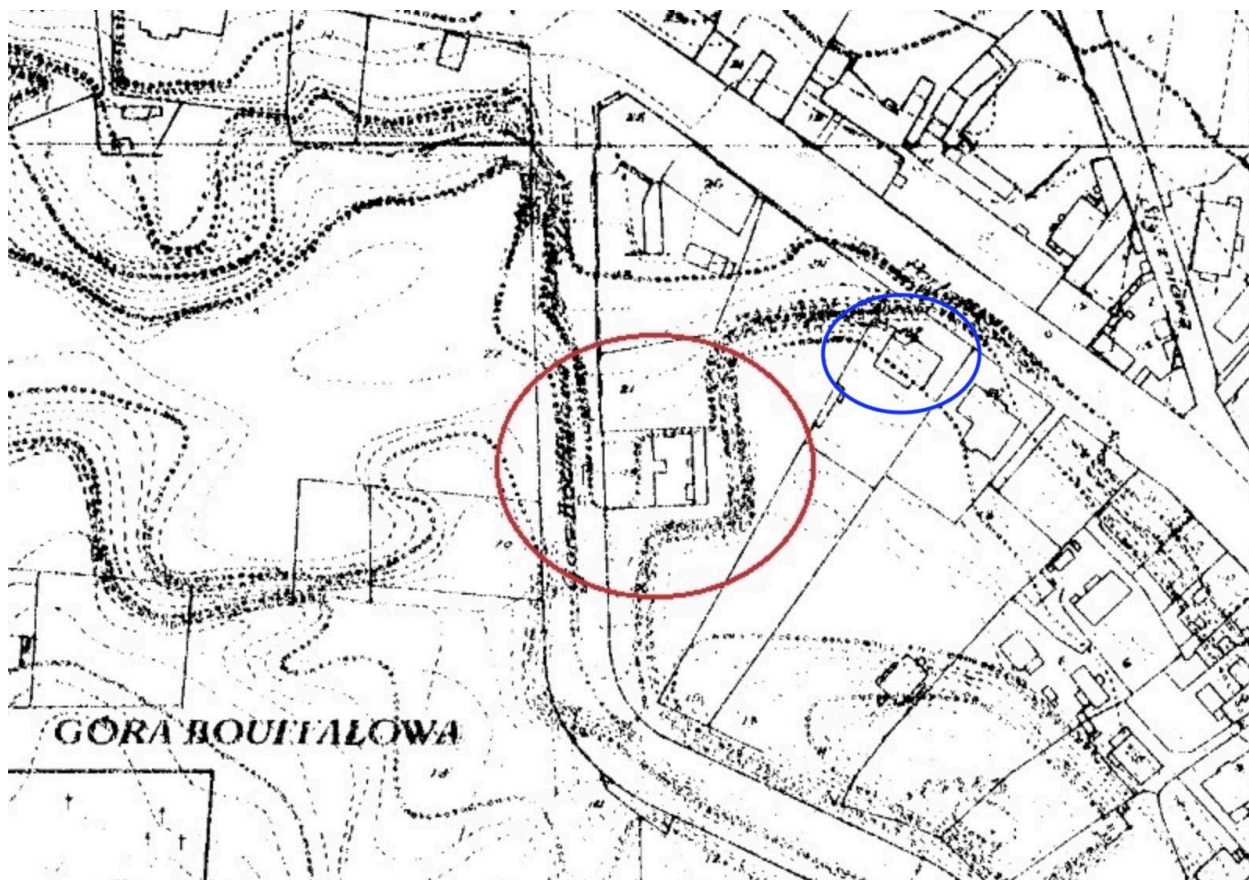
4.1. Pastatų Pamėnkalnio g. 34 ir Tauro g. 10 architektūros ir istorinių tyrimų ataskaita, dr. Marija Drėmaitė ir dr. Inga Leonavičiūtė, 2026.

Turinys

1. Objektai – trumpas aprašymas. Urbanistinė raida
2. Pamėnkalnio vila
 - 2.1. Pamėnkalnio vila – laiko juosta
 - 2.2. Architektūrinė analizė: miesto vila
 - 2.3. Namo ir jo gyventojų raida
 - 2.4. Įpaveldinimas ir įmuziejinimas
 - 2.5. Rekomendacijos
3. Profesorių namas
 - 3.1. Profesorių namas – laiko juosta
 - 3.2. Architektūrinė analizė: daugiabutis nuomojamas namas
 - 3.3. Apgyvendinimo raida: kolektyvinė biografija
 - 3.4. Įmuziejinimas ir įpaveldinimas
 - 3.5. Rekomendacijos

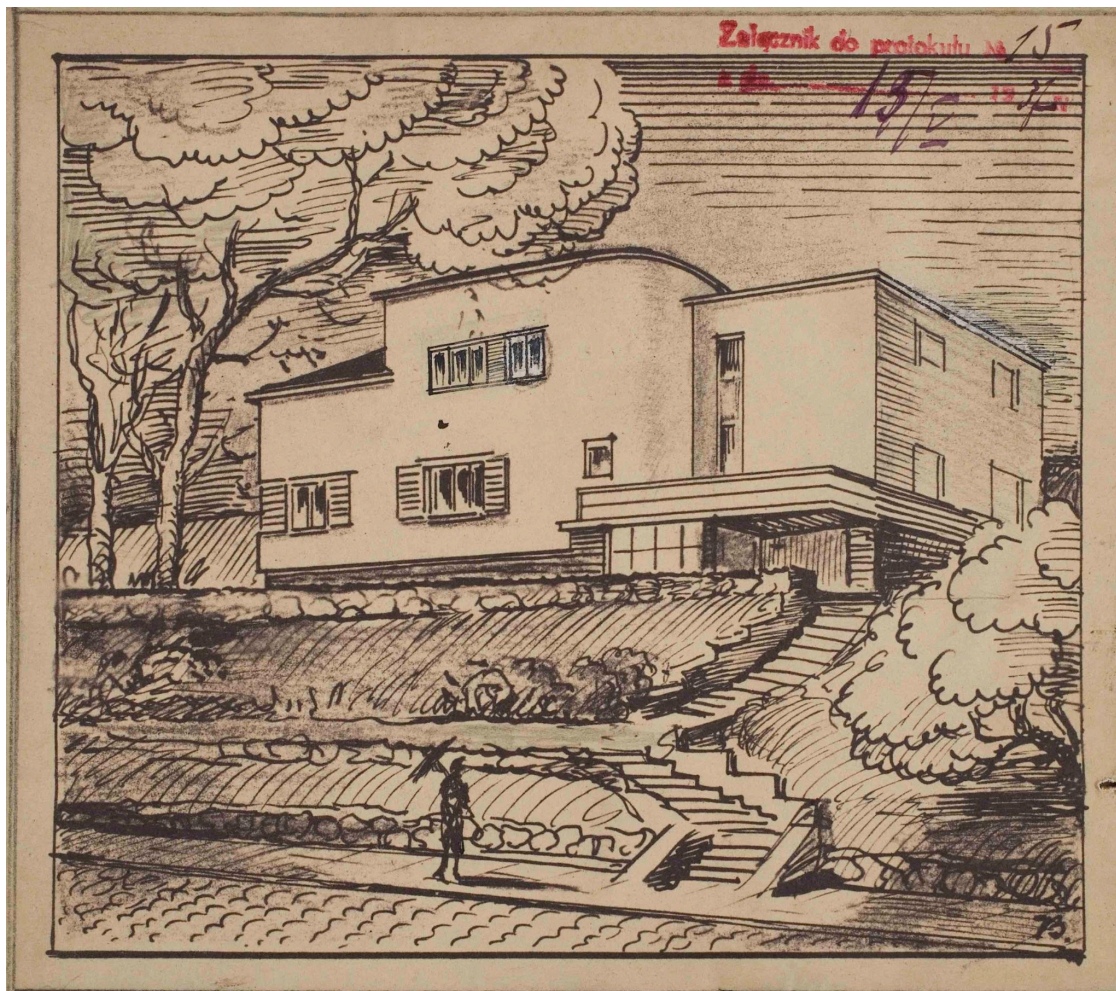
1. Objektai – trumpas aprašymas. Urbanistinė raida

Pastatai Pamėnkalnio g. 34 ir Tauro g. 10 yra svarbūs Vilniaus miesto raidos ir modernizacijos tarpukario laikotarpiu objektai. Naujos architektūros modernistinės architektūros gyvenamieji namai atstovauja naują komfortiško būsto tipologiją: 1938 m. pastatytas namas Pamėnkalnio g. 34 - yra retas Vilniaus architektūroje vienos šeimos miesto vilos pavyzdys, o 1938 m. pastatytas namas Tauro g. 10 yra komfortiško daugiabučio nuomojamo namo pavyzdys. Juos projektavo vilniečiai architektai modernistai. Namai liudija Naujamiesčio plėtrą, augimą ir Tauro kalno apgyvendinimą – naujų gatvių pravedimą, statybų šlaituose judėjimą ir naujo gyvenamojo rajono formavimą.

Tiriamieji objektai – Pamėnkalnio vila (Pamėnkalnio g. 34, pažymėta mėlynai) ir Profesorių namas (Tauro g. 10, pažymėta raudonai), 1938 m. Vilniaus esamos būklės plane

2. Pamėnkalnio vila

Jan Borowski, Vilos projektas, piešinys tušu, 1937 05 15. *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 4648, l. 28a

2.1. Pamėnkalnio vila – laiko juosta

(Adresas: ul. Portowa 22, Uosto g. 22, P. Cvirkos g. 24, Pamėnkalnio g. 34)

1937–1938 m. projektas ir statyba

1938–1940 m. Kiakszto šeimos rezidencija

1940–1944 m. nuomojamas namas

1945–1946 m. dviejų atskirų butų įrengimas: I a. Antano Venclovos šeima; II a. Felikso Bieliausko šeima

1972 m. Memorialinis Vilniaus rašytojų muziejus A. Venclovos bute I aukšte

1973 m. namas įrašytas į LTSR kultūros paminklų sąrašą (vertės: istorinė (IV783) ir architektūrinė (Atv1115). 1993 m. namas perrašytas į LR Kultūros vertybių registrą (unikalus kodas 17290).

1991 m. A. Venclovos memorialinis butas

2004–2025 m. Venclovų namai-muziejus

1996–2025 m. Vilniaus etninės kultūros centras II aukšte

2025 m. Pamėnkalnio vila (Vilnius – UNESCO literatūros miestas)

2.2. Architektūrinė analizė: miesto vila

Miesto namas, skirtas gyventi vienai šeimai, Vilniuje susiformavo XIX a. pabaigoje. Tokius namus statėsi gydytojai, teisininkai, architektai, bankų ir savivaldybės tarnautojai. Skirtingai nuo kilmingo luomo rezidencijų, šie namai nedideli – jie paprastai vadinami vilomis, kotedžais, vienos šeimos namais (rus. *osobniak*)¹. Modernių miesto vilų architektūra bene geriausiai atspindėjo individualumą, konkrečiam asmeniui ar šeimai pritaikytą aplinką. Miesto vilų statyba tęsėsi ir tarpukario Vilniuje. Ketvirtą dešimtmečio viduryje pakito jų planavimas ir architektūrinė išraiška – daugiau statyta modernizmo architektūrai būdingų artimo kvadrato stačiakampio ar kvadratinio plano, dviejų aukštų, lygiais šviesiai tinkuotais fasadais, dideliais ir horizontalumą orientuotais langais, o kartais net su plokščiais stogais. Tokios miesto vilos kūrė modernaus miesto vaizdą.

Gydytojo, atsargos pulkininko Antoni Kiakšto ir jo žmonos, advokatės Stanisławos Kiakstowos šeimos vila adresu ul. Portowa 22 buvo pastatyta 1938 metais. 1936 m. liepos 4 d. Vilniaus advokatė Stanisława Kiakstowa kreipėsi į Magistratą (savivaldybę) informuodama, kad ketina pirkti sklypą adresu ul. Portowa 22 ir teiraudamasi ar galės jame statyti gyvenamą namą. Namo projektą 1937 04 30 parengė archit. Jan Borowski. Projektas buvo koreguotas 1937 m. liepą, jo techninę statybų priežiūrą vykdė archit. inž. Izaak Smorgoński². Namas įkomponuotas šlaite, gerokai atitrauktas nuo 34,5x62 m dydžio sklypo ribų. Statybą komplikavo sudėtingas, staigiai aukštėjantis sklypo reljefas, kuris pareikalavo dviejų specialių atraminių sienučių ir laiptų į kalvą įrengimo ir kalvos terasavimo už namo, įrengiant laiptus į sodą. Sodas įrengtas pietų pusėje ant kalvos; buvę gyventojai mini vaismedžius, ypač vyšnių medžius. Leidimas statybai išduotas 1937 07 23, o statyba baigta ir į namą įsikraustyta gyventi 1938 08 24. Tai rodo, kad nuo leidimo išdavimo ir statybos pabaigos praėjo kiek daugiau nei vieneri metai ir tai yra būdinga namo statybos trukmė lyginant su kitais panašiais atvejais Naujamiestyje. Tai retas prabangios ir modernios miesto vilos pavyzdys, tokių Vilniuje tarpukariu nebuvo daug pastatyta³.

Architektas Janas Borovskis (Jan Borowski, 1890 02 25 Peterburge – 1966 10 25 Gdanske). Į Vilnių iš Varšuvos atvyko 1925 m., pradėjo dirbti Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto Architektūros istorijos ir statybos katedroje. Nuo 1927 m. su pertraukomis iki pat karo pabaigos dėstė Valstybinės technikos mokyklos Statybos fakultete. Nuo 1930 m. įsitraukė į architektūros paveldo restauravimo projektus, dirbo prie Krėvos, Trakų salos ir Vilniaus Aukštutinės pilies tyrimų ir restauravimo. Taip pat projektavo modernistinius gyvenamuosius namus, vykdė pastatų techninę priežiūrą. Iš Vilniaus į Lenkiją „repatrijavo“ 1945 m. vasarą, gyveno Torunėje, vėliau – Gdanske, kur 1946 metų pavasarį tapo pirmuoju Gdansko paminklų konservatoriumi ir intensyviai dirbo miesto atstatymo programoje.

¹ Nijolė Lukšionytė, 'Gyvenamieji namai arba miesto vilos', in: *Vilnius 1900–2025. Architektūros gidas*, Vilnius: Lapas, 2025, p. 34.

² Projekt zamienny domu murowanego p. Doktora Antoniego Kiakšto w Wilnie, ul. Portowa 22, 1937 07 15, *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 4648, l. 23.

³ Marija Drėmaitė, 'Antonio Kiakšto miesto vila', in: *Vilnius 1900–2025. Architektūros gidas*, Vilnius: Lapas, 2025, p. 132.

Architektas Izaokas/Icchokas Smorgonskis (Izaak Smorgoński, 1889–1943/44), vilnietis, žydų kilmės architektas⁴. Studijavo architektūrą Sankt Peterburgo civilinių inžinierių institute. Žinomas tarpukario Vilniaus architektas, projektavęs daugiausia modernius racionalizmo stiliškos gyvenamuosius namus. Vilniuje išlikę keletas jo suprojektuotų namų. Tarpukariu Vilniuje Smorgonskis plėtojo ir visuomeninę veiklą, buvo organizacijos *Hilf durch arbeit* (Pagalba per darbą, jidiš k.) valdybos narys. Naciams okupavus Vilnių Icchokas Smorgonskis buvo uždarytas į Vilniaus getą. Jo brolis Teodoras, taip pat žymus Vilniaus architektas, buvo sušaudytas 1941 m. Paneriuose. 1942 m. Vilniaus gete Smorgonskis gyveno su žmona ir dukra. Likviduojant Vilniaus getą 1943 m. Smorgonskis buvo išvežtas į koncentracijos stovyklą. Nužudytas Kivioli 1 koncentracijos stovykloje Estijoje tarp 1943 ir 1944 m.

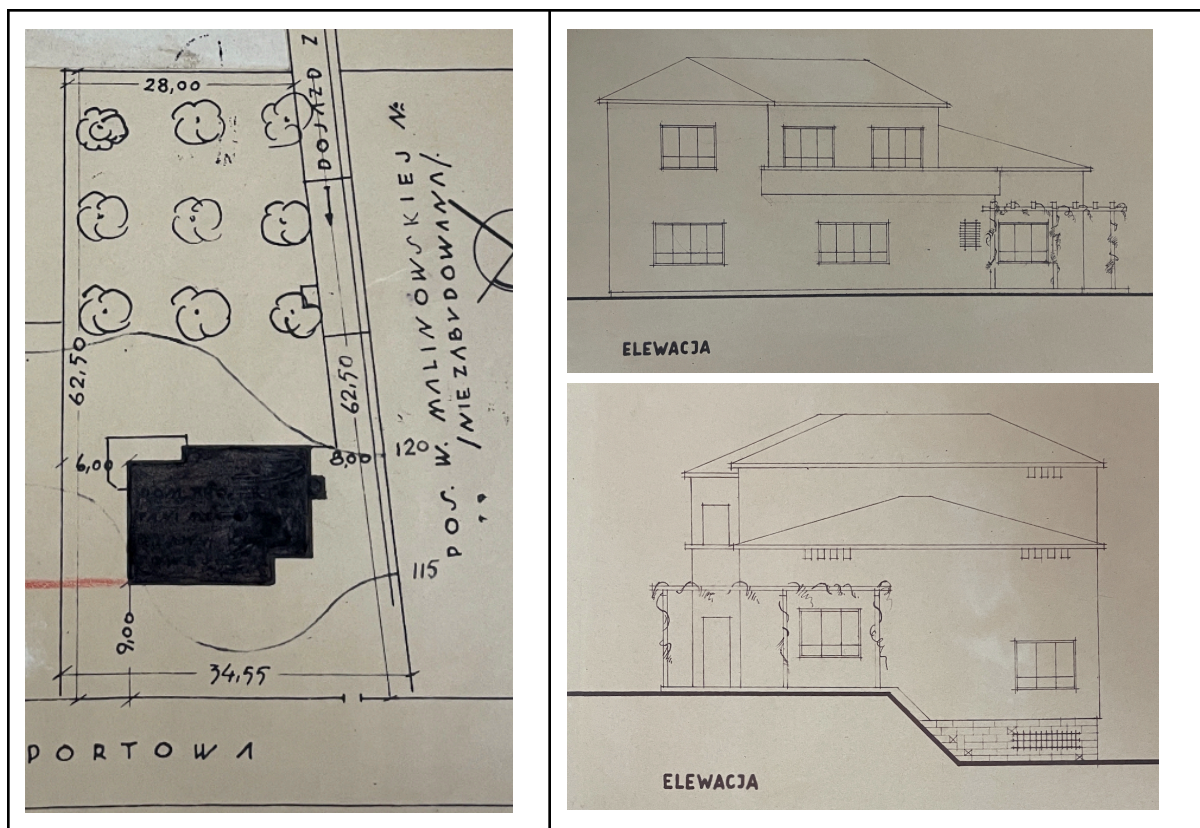
Pamėnkalnio vila – pavyzdinė 4 deš. moderni miesto vila: planas stačiakampis, 12x17,60 m, kubatūra – 1385 m³, patalpų aukštis 3 metrai. Tai erdvus vienos šeimos butas, išdėstytas per du aukštus. Į pirmą aukštą patenkama iš pagrindinio įėjimo, kuris paskirsto atėjusius dviem kryptimis: kairėje – viešojoje erdvėje. Aplink medžio plokštėmis apdailintą holą sukomponuotos patalpos, skirtos viešam naudojimui: salonas, valgomasis ir kabinetas; erdviame hole įrengtas laukiamasis. Tarp valgomojo ir salono įrengtos keturių dalių medinės sulankstomos durys su vitražiniu stiklu. Durys medinės. Langai mediniai dvigubi su misingine furnitūra. Iš valgomojo yra tiesioginis išėjimas į terasą ir sodą. Terasoje buvo suprojektuotas betoninis užapvalintų formų pagrindas ir pergolė.

Kita kryptis iš pagrindinio įėjimo veda siauru koridoriumi į privačią-ūkinę zoną, kurioje yra virtuvė, tarnaitės kambarys, WC ir atskiras kambarys su langu į pietų pusę. Iš virtuvės buvo suprojektuotas atskiras ūkinis išėjimas, šiuo metu nenaudojamas.

Didžiajame hole įrengti pusiau sukti laiptai į antrą aukštą, kuriame išdėstytos patalpos privačiam naudojimui: du miegamieji, biblioteka, garderobas (rūbinė) ir vonios kambarys. Rūsyje suprojektuotas “soferio butas”, dirbtuvė, skalbykla ir katilinė, skirta namo šildymui. Tai retas centrinio šildymo pavyzdys Vilniaus mieste, nes beveik be išimties naujai statomuose gyvenamuosiuose namuose buvo įrengiamas krosninis šildymas. Statybai naudotos modernios nedegamos medžiagos – plytų mūro sienos ir gelžbetonio perdangos. Stogo danga – cinkuota skarda.

Namas pasižymėjo modernistine estetika. Fasada tinkuoti ir dažyti šviesiai, cokolis apklijuotas vertikaliomis klinkerio plytelėmis (tai būdinga trečiojo dešimtmečio Lenkijos modernistinių pastatų apdailos medžiaga). Lauko durys medinės, specialiai suprojektuotos.

⁴ Vilniaus Gaono žydų istorijos muziejus, <http://www.archive-jmuseum.lt/lt/leveldvilniaus-getas/i/1173/icchokas-smorgonskis/>.

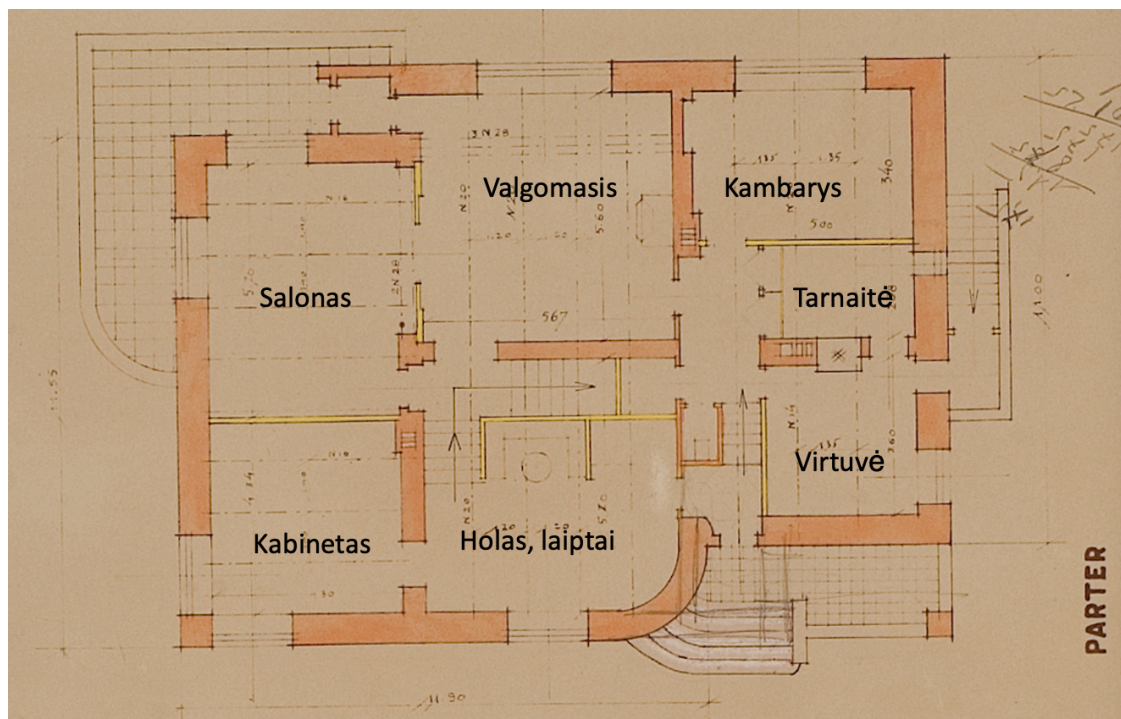

Sodo ir pergolės projektai, *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 4648, l. 23

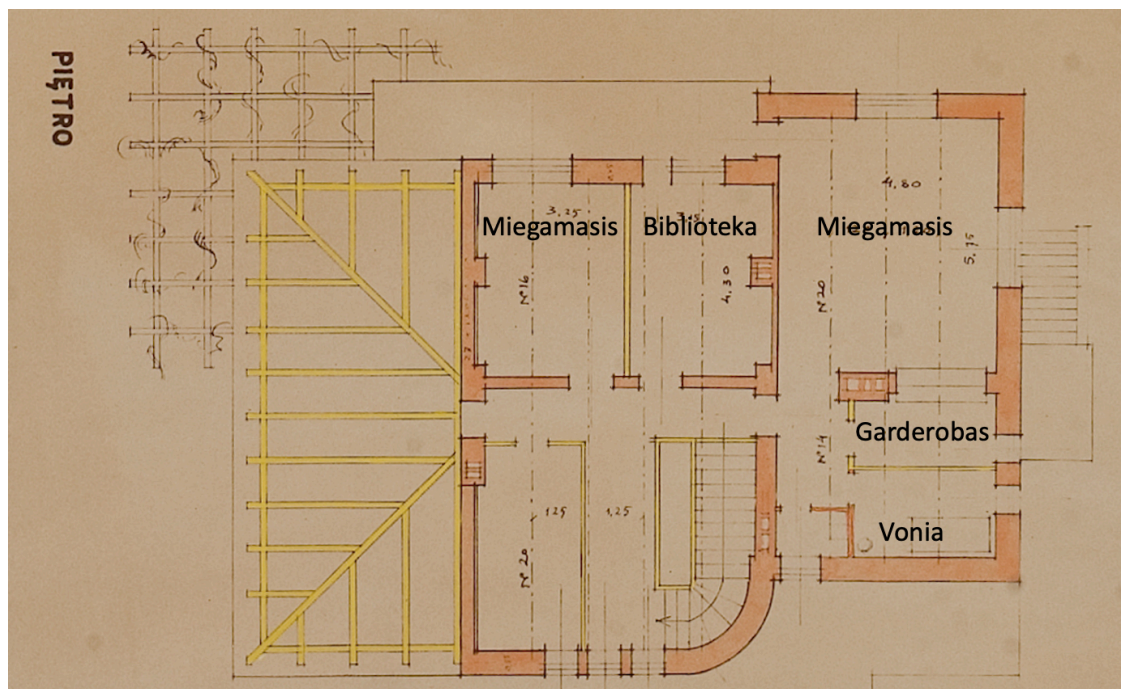
1945 m. name buvo suformuoti du valstybei priklausantys butai. 1945 m. pirmame aukšte įrengtas butas paskirtas Antano Venclovos (1906–1971) šeimai. Jis buvo rašytojas, pirmosios sovietinės okupacinės vyriausybės narys, LSSR švietimo ministras. Buto perdavimo dokumentai rodo, kad į butą Venclovos įsikėlė 1946 m. Antanas Venclova su šeima bute gyveno iki savo mirties 1971 m.

Antrame namo aukšte suformuotame bute 1945–1982 m. gyveno LSSR valstybinis ir partinis veikėjas Feliksas Bieliauskas su šeima.

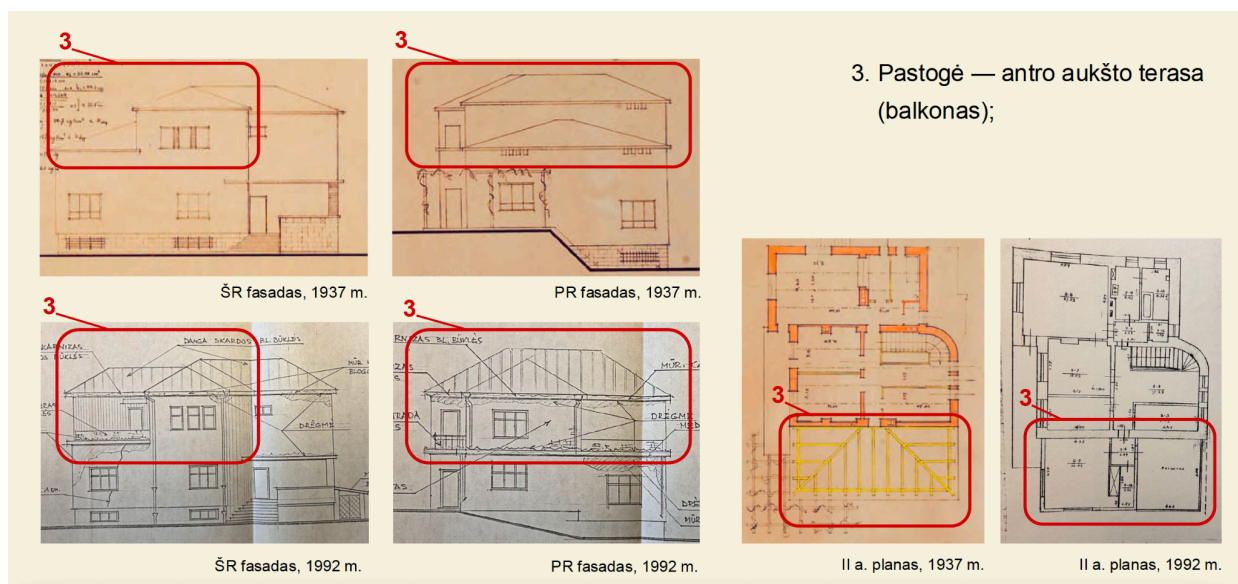
Pirmo aukšto butas buvo suformuotas uždarius duris į holą su vidine laiptine. Iš Felikso Bieliausko ir Antano Venclovos susirašinėjimo aiškėja, kad pradžioje abu gyventojai nesutarė kam turėtų priklausyti pirmame aukšte buvęs kabinetas, nes patekimas į jį buvo tik iš holo. Galiausiai, sutarus, kad tai pirmojo aukšto, t.y. Venclovų šeimos buto dalis, durys iš holo į valgomąjį ir į kabinetą buvo užmūrytos, o susiekimui su butu kabinete iškirstos durys į saloną. Dėl skirtingo patalpų aukščio teko įrengti laiptelius, jungiančius kabinetą ir saloną. Be to, vonios kambariui likus antrojo aukšto bute, Venclovos įsirengė vonią pietiniame kambaryje pastatę pertvarinę sieną. Savo ruožtu, antrojo aukšto bute trūko virtuvės. Ji buvo suformuota panaudojant vonios ir garderobo patalpas. Taip pat antrojo aukšto butas buvo ilgainiui padidintas vietoj rytinės pastogės pastačius papildomą kambarį ir atvirą terasą. Panašiu metu antrojo aukšto hole pastatytas židiny su žalių koklių apdaila.

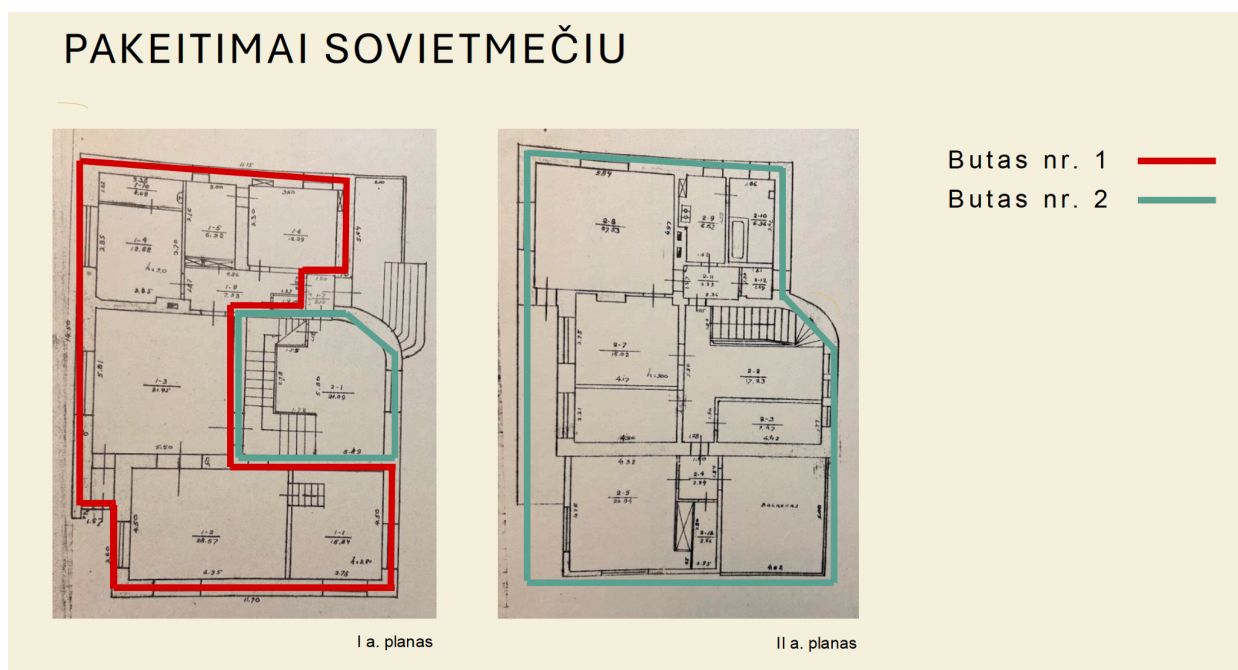
Pirmo aukšto planas, *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 4648, l. 23

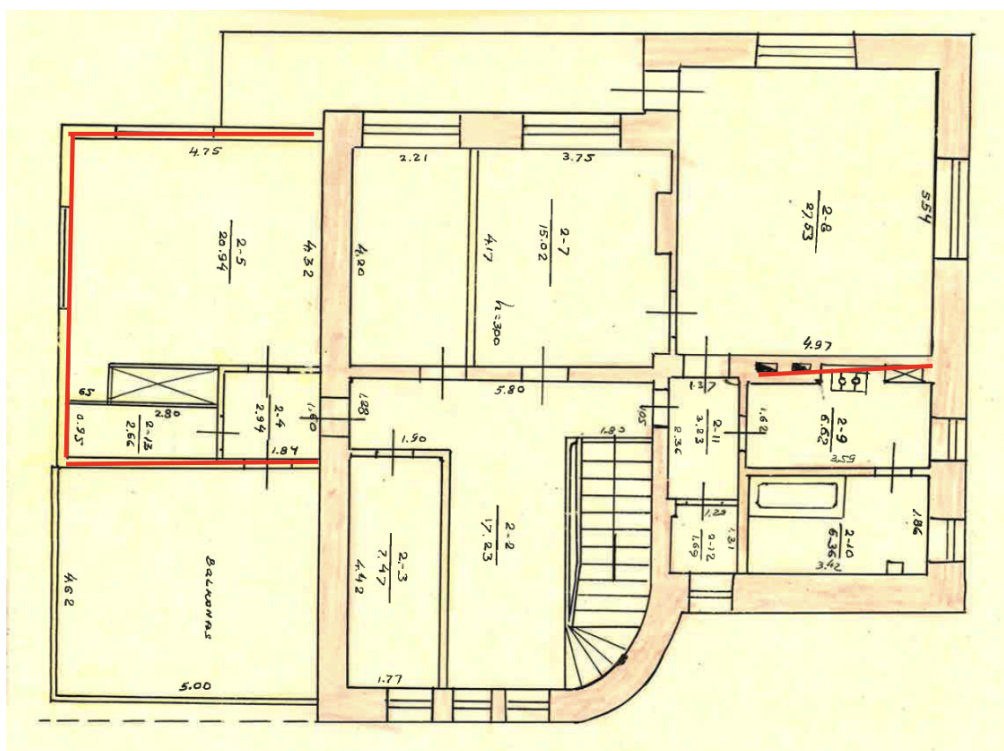
Antro aukšto planas, *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 4648, l. 23

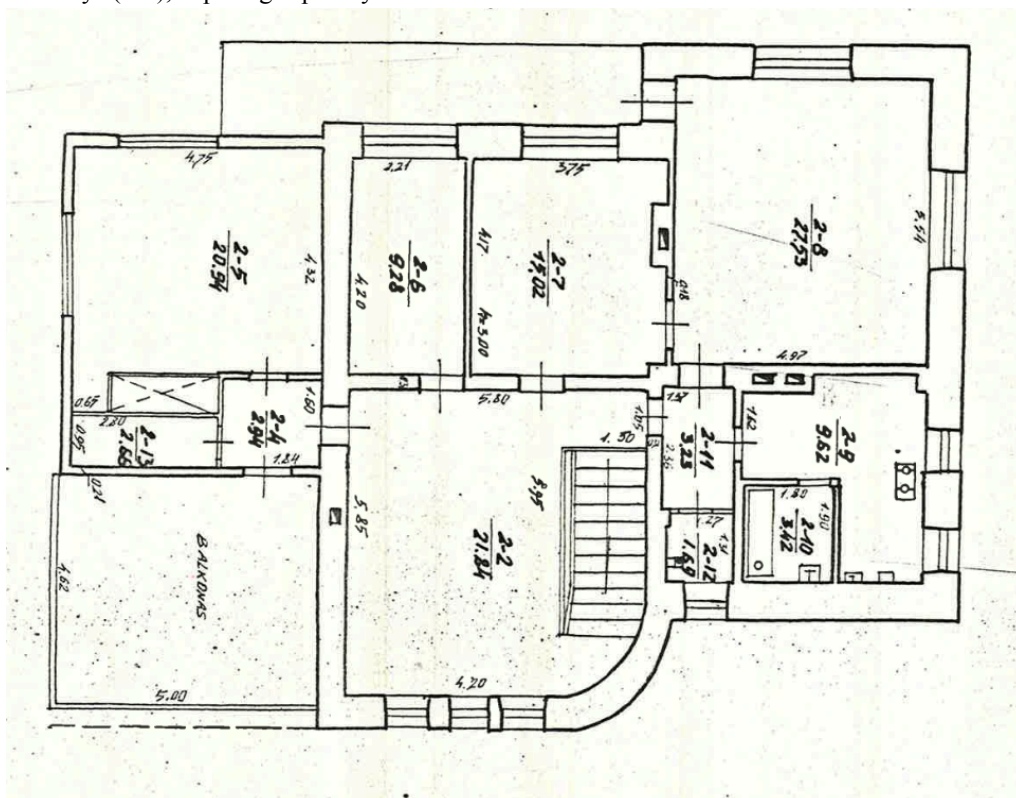
Namo pokyčiai nuo 1938 iki 1992 m. II a. papildomo kambario užstatymas ir balkono įrengimas pastogės vietoje. Brėžinį parengė Akvilė Rūtalytė, Ginta Krikščiūnaitė, VU, 2025

Dviejų butų įrengimas 1945 metais. Brėžinį parengė Akvilė Rūtalytė, Ginta Krikščiūnaitė, VU, 2025
Užmūrytos vidaus durys hole, įrengti laiptai tarp salono ir kabineto, įrengta vonios pertvara kambaryje (1-4)

Antro aukšto inventoris planas, apie XX a. 6 deš. Iš rūbinės padaryta virtuvė (2-9), pristatytas papildomas kambarys (2-5), iš pastogės padaryta atvira terasa-balkonas.

Antro aukšto inventoris planas, 1985 m. Užfiksuoti pokyčiai virtuvėje, vonioje

2.3. Namo ir jo gyventojų raida

Nuo 1938 m. vasaros pabaigos viloje gyveno gydytojo **Antoni Izydor Kiakšto (1884–1960)** ir advokatės **Stanislawos Kiakštowos** šeima su 1922 m. gimusiu sūnumi Eugeniuszu ir Kiakštowos mama (greičiausiai jai ir buvo įrengtas atskiras kambarys pirmame aukšte).

Daktaras Kiakšto 1909 m. Maskvoje baigė medicinos studijas. Vilniuje užsiėmė privačia chirurgo praktika, turėjo kabinetą Benediktinių g. 2–4. Taip pat tarnavo Vilniaus karo ligoninėje, kuri buvo pertvarkyta į „Vilniaus įtvirtintosios teritorijos ligoninę“ (*Szpital Obszaru Warownego "Wilno"*) Antakalnyje. 1931–1936 m. ėjo ryšių karininko pareigas. 1936 m. buvo paskirtas tos ligoninės komendantu ir šias pareigas ėjo iki 1939 metų. Vilniaus Stepono Batoro universitete buvo dėstytojas-asistentas. Pirmosios sovietų okupacijos pradžioje, 1940 m. rugsėjį sovietų valdžia Kiakšto areštavo už antisovietinę veiklą, kalino Lukiškėse.

1940 m. Kiakšto viloje apsigyveno du karo atbėgėliai iš nacistinės Vokietijos okupuotos Lenkijos dalies: rašytojas, publicistas, džiaz muzikos populiarintojas **Leopold Tyrmand** (1920–1985)⁵ ir architektas **Leszek Zawisza** (1920–2014). Pastarojo atsiminimuose apie Tyrmandą yra informacijos apie gyvenimą name karo metais⁶. Jis mini, kad viloje buvo likusi Kiakšto žmona, jai padėjo motina ir sūnus: „Etniškai ir kultūriškai įvairus Vilnius buvo perpildytas pabėgėlių iš centrinės Lenkijos. <...> Tuo metu gyvenome gana skurdžiuose namuose, bet, įkvėpti Loleko [Leopoldo Tyrmando] principo, kad tik geriausia verta pastangų, išsinuomojome kambarius modernioje daktaro Kiakšto viloje Portowa gatvėje. Ant kalvos stūksantis namas galėjo būti miesto politinės ir etninės įvairovės simbolis. Apačioje gyveno savininkė, matyt, buvusi Nacionalinės partijos aktyvistė, su savo pagyvenusia motina ir sūnumi. Jos vyras, pulkininkas ir gydytojas [Antoni Kiakšto], tuo metu buvo Lukiškių [kalėjimo] kameroje. Kituose pirmame aukšte esančiuose kambariuose gyveno pora lenkų aktorių iš Varšuvos [**Edward Dziewoński** ir **Ludwik Sempoliński**] ir lietuvių teatro aktorius Siparis [**Juozas Siparis**, 1894–1970], kurį įtarėme dėl simpatijų šaulių sąjungai ir provokiškomis nuotaikomis. Antrame aukšte buvo erdvus vonios kambarys su rūbine ir keturi miegamieji. Dviejuose iš jų gyveno Lietuvos valstybinio teatro direktorius [**Romualdas Juchnevičius**]

⁵ Spalvingas Tyrmando gyvenimas apipintas mitais. Pasakojama, kad prasidėjus karui, Tyrmandas atostogavo Varšuvoje. Iš ten jis patraukė į Vilnių, kur netrukus tapo žinoma asmenybe tarp pabėgėlių. 1940 m. birželį miestą okupavus sovietų kariuomenei, jis pradėjo dirbti dienraštyje „Prawda Komsomolska“, kasdien rašydamas politines ir propagandines skiltis „Na kanwie dnia“ ir sporto temas. Redakcija laikė Tyrmandą geriausiu laikraščio rašytoju. Jis paaikškino tuo metu sutiktam ir už jo veiklą jį pasmerkusiam Andžėjui Miłoszui [Češlovo Miłoszo broliui], kad ryšį su lenkų tautybės vilniečiais reikia palaikyti bet kokia kaina, o tokią galimybę galėtų suteikti lenkų kalba leidžiamas komunistinis dienraštis. Tačiau po karo rašytojas šį savo kūrybos faktą „Prawda Komsomolska“ nusiėmė. 1940 m. rudenį per Waldemarą Babiniczą jis užmezgė ryšius su viena iš slaptų nepriklausomybės kovos grupių. 1941 m. balandžio mėn. NKVD suėmė Tyrmandą ir du jo kolegas (Andrzeją Kornowiczų ir Leszeką Zawiszą). Tyrmandas buvo kalinamas Lukiškių kalėjime. Gegužę visi trys buvo nuteisti aštuoneriems metams kalėjimo už narystę antisovietinėje organizacijoje. 1941 m. birželio 22 d., po nacistinės invazijos į Lietuvą, Tyrmandui ir Kornowiczui pavyko pabėgti iš subombarduoto geležinkelio ir grįžti į Vilnių. Kad nebūtų identifiukuotas kaip žydas (jis buvo gerai žinomas asmuo Vilniuje), Tyrmandas gavo dokumentus Prancūzijos piliečio vardu ir savanoriškai sutiko dirbti Vokietijoje, norėdamas, kaip pats teigė, patekti į Prancūziją. Trečiajame Reiche jis, be kita ko, dirbo vertėju, padavėju, geležinkelio darbuotoju ir jūreiviu. Krystyna Dąbrowska, ‘Leopold Tyrmand’, in: [Culture.pl](https://culture.pl/pl/tworca/leopold-tyrmand), 2010, <https://culture.pl/pl/tworca/leopold-tyrmand>

⁶ Leszek Zawisza, ‘Spotkania z Tyrmandem. Część pierwsza’, *Ex Libris*, 1994, No. 1, p. 6–8.

[1906–1963] su žmona ir vaiku, neabejotinai gerai vertinami sovietų valdžios; trečiajame – aš, paskutiniame – Tyrmandas su kambarioku Kolia Martynenko, kuris – kad būtų dar daugiau spalvų – buvo rusas su Nanseno pasu. Be iš Varšuvos atsivežtų tobulai pasiūtų kostiumų, Lolekas dar turėjo ir bokso pirštines, tad, pasiskolinę antrą porą iš boksininko Staszeko Lędzino, kasdien kumščiuodavomės rūbinėje. Vilniaus parduotuvėse ieškojome džiazų įrašų likučių; mums pavyko rasti Duke Ellingtono ir Benny Goodman muzikos, taip pat įrašų iš Naujojo Orleano. „*Meet me by the ice-house Lizzie, meet me by the ice-house now...*“ arba „Sentimental Gentleman“ mus svaigino savo egzotika⁷. Savo atsiminimuose apie namą Pamėnkalnio gatvėje užsimena ir Tyrmandas⁸. 1941 m. balandžio 16 d. NKVD suėmė Tyrmandą ir Zawiszą.

Archyvuose nepavyko rasti namo nacionalizavimo bylos, o nacionalizuojamų namų sąrašė⁹ jo irgi nėra, tad kyla klausimas ar sovietų valdžia apskritai ketino ir buvo namą nacionalizavusi. Kol kas nepavyko nustatyti šio klausimo aplinkybių.

Stanislawa Kiakstowa dirbo advokate Vilniaus miesto apeliaciniame teisme. 1941 m. liepos 7 d. Stanisława Kiakstowa mirė. Palaidota Saulės kapinėse. Jos biografinių duomenų ir nuotraukų nepavyko rasti. Sūnaus Eugenijaus likimas po išvykimo į Lenkiją irgi nežinomas.

Antoni Kiakšto nacistinės okupacijos metais gyveno Vilniuje, 1943–1944 m. dirbo Alytaus ligoninės evakuotų iš Rusijos ir Baltarusijos gyventojų stovykloje. 1944 m. rugsėjo 29 d., dirbantį Vilniaus 1-osios poliklinikos vedėju, jį vėl suėmė NKVD¹⁰ (liepos 13 d. Vilnių vėl užėmė sovietų armija). 1945 m. gegužės 4 d. Antonio Kiakšto baudžiamoji byla buvo nutraukta, jis paleistas į laisvę¹¹. Po II PK Antoni Kiakšto su sūnumi Eugenijumi išvyko iš Vilniaus į Lenkiją, kaip ir daugelis „repatrijavusių“ lenkų¹². Dokumentai nurodo, kad 1946 m. spalio 1 d. jis jau dirbo gydytoju kovos su epidemijomis komisarijate Varšuvoje ir dar tais pačiais metais išvyko į Ožaruvą (Ożarów Mazowiecki), kur gyveno ir mirė 1960 m., būdamas 76 metų¹³.

⁷ Leszek Zawisza, „Spotkania z Tyrmandem“, *Ex Libris*, 1994, No. 1, p. 6–8.

⁸ Leopold Tyrmand, *Dziennik 1954*, London: Puls, 1993:

<https://archive.org/details/dziennik19540000tyrm/mode/2up>

⁹ „Nacionalizavimo instrukcija. Nacionalizuotinų namų sąrašai“, 1940 m. VRVA, f. 761, ap. 4, b. 813, l. 99, 107, 141, 143.

¹⁰ Antonio Kiakšto baudžiamoji byla, 1944, Lietuvos ypatingasis archyvas (LYA), f. K-1, ap. 58, b. P-6421..

¹¹ Duomenys iš Pamėnkalnio vilos darbuotojų parengtos lauko parodos „Pamėnkalnio 34: vilos metraštis“, autoriai Gerda Žalkauskaitė, Justina Juozėnaitė, Tomas Petrulis, Rūta Elijošaitytė-Kaikarė, 2025.

¹² Justyna Giedrojć, „Willa na Portowej – dyskretna elegancja dawnego Wilna“, *Kurjer Wileński*, 2026 05 18, <https://kurjerwilenski.lt/2026/05/18/willa-na-portowej-dyskretna-elegancja-dawnego-wilna-18-maja-to-miedzynarodowy-dzien-muzeow/>

¹³ Grażyna Lipska-Zaremba, Rafał Zaremba, „Dr. Antoni Izidor Kiakšto“, 2020, in: Wirtualny Muzeum Ożarów Mazowiecki, https://wmom.pl/dr-antoni-izydor-kiaksto-1884-1960/#_ftn1

Po Antrojo pasaulinio karo valstybės nuosavybe tapę butai Pamėnkalnio viloje buvo paskirti sovietiniam režimui lojaliems partinio ir kultūrinio elito atstovams. Antrame namo aukšte suformuotame bute 1945–1982 m. gyveno LSSR valstybinis ir partinis veikėjas **Feliksas Bieliauskas** (1914–1985) su šeima. Feliksas Bieliauskas 1946–1950 m. buvo LKP(b) Vilniaus miesto komiteto antrasis, 1950–1951 m. ir 1957–1961 m. pirmasis sekretorius. 1951–1952 m. LKP CK sekretorius. 1952–1953 m. LKP Vilniaus srities komiteto pirmasis sekretorius. Buvo vienas pretendentų į LKP CK pirmojo sekretoriaus postą. Paskelbė biografinių apybraižų apie lietuvių sovietinius veikėjus: „Karolis Petrikas“ (1973 m.), „Juozas Bartašiūnas“ (1977 m.), „Artillerijos generolas“ (apie Joną Žiburkų, 1982 m.).

Buto perdavimo dokumentai rodo, kad 1946 m. į pirmame aukšte suformuotą atskirą butą įsikėlė **Antanas Venclova** (1906–1971) su žmona **Eliza Račkauskaite-Vencloviene** ir 1937 m. gimusiu sūnumi Tomu Venclova. Antanas Venclova buvo rašytojas, SSRS okupavus Lietuvą 1940 m. birželį tapo vadinamojo Liaudies seimo atstovu (dalyvavo delegacijoje, vykusioje į SSRS dėl tariamo Lietuvos priėmimo į SSRS). 1940–1943 m. LSSR švietimo liaudies komisaras. SSKP narys (nuo 1950), 1952–1964 Lietuvos komunistų partijos centro komiteto narys. 1940–1947, 1955–1959 ir 1963–1971 m. LSSR Aukščiausiosios Tarybos, 1941–1963 m. SSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas. 1954–1959 m. LSSR rašytojų sąjungos valdybos pirmininkas. Gyvendamas Pamėnkalnio viloje parašė romaną *Gimimo diena* (1959), kuriame vaizduojama lietuvių inteligentui išskylanti gyvenimo kelio pasirinkimo dilema (teigiamas personažas renkasi socializmą), veikėjai schemiški, veiksmo raida iš anksto nuspėjama. Parašė jaunystės ir karo metų memuarų trilogiją *Pavasario upė* (1964), *Jaunystės atradimas* (1966), *Vidurdienio vėtra* (1969), kelionių įspūdžių knygų. Antanas Venclova su šeima bute gyveno iki savo mirties 1971 m.

Septintame dešimtmetyje namuose lankydavosi antisovietškai nusiteikę **Tomo Venclovos** draugai, 1975 m. jis savo antikomunistines pažiūras išdėstė atvirame laiške Lietuvos komunistų partijos centro komitetui, prašydamas leidimo emigruoti į Vakarų. 1976 m. jis išitraukė į disidentinę veiklą, o 1977 m. emigravo į JAV. Rašė poeziją, vertė, dėstė, 1985 m. tapo Jeilio universiteto literatūros profesoriumi. 1981 m. Varšuvoje buvo išleistas Tomo Venclovos ir Czesławo Miłoszo *Pokalbis apie Vilnių / Dialog o Wilnie*. Parašė poezijos, eseistikos knygų, nemažai lietratūros ir poezijos vertimų. Nuo 2018 m. gyvena Lietuvoje.

2.4. Įpaveldinimas ir įmuziejinimas

Gyvenamasis namas Pamėnkalnio gatvėje. Fot. Mečislovas Sakalauskas, apie 1980 m. LCVA P-29531

Po Antano Venclovos mirties (1971 m.) rašytojo žmona išsikėlė iš buto su sąlyga, kad jo pirmame aukšte bus įkurtas Vilniaus rašytojų memorialinis muziejus.

1972 m. Antano Venclovos bute pirmame aukšte buvo įkurtas **memorialinis Vilniaus rašytojų muziejus**. Muziejaus rinkinys pradėtas formuoti 1973 m. Beveik visus eksponatus muziejui perdavė Antano Venclovos žmona Eliza Venclovienė ir sūnus Tomas Venclova. Po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo rinkinį papildė poeto, disidento, Jeilio profesoriaus Tomo Venclovos, Helsinkio grupės, Račkauskų giminės fondai.

1973 m. namas įrašytas į LTSR kultūros paminklų sąrašą. Vertės: istorinė (IV783), architektūrinė (Atv1115).

1990 m. Vilniaus rašytojų muziejus buvo likviduotas, o **A. Venclovos memorialinis butas** tapo savarankiškas, priklausantis Vilniaus miesto kultūros skyriui.

1991 m. buvęs muziejus reorganizuotas į **Vilniaus lietuvių (kultūros) namus**, paliekant **A. Venclovos memorialinį kabinetą**.

1993 m. namas perrašytas į **LR Kultūros vertybių registrą** (unikalus kodas [17290](#)).

1996 m. pagal D. Skrebieinės projektą atkurtas Antano Venclovos kabinetas su baldais, asmens daiktais, meno kūrinių. Yra dizainerio, baldų kūrėjo Jono Prapuolenio originalūs darbai – sekreteras ir staliukas (pirkti iš autoriaus 1954 m.). Muziejuje saugomas žymaus lietuvių dailininko Stasio Ušinsko kūrinys – stiklinė vaza, kurią dailininkas padovanojo Antanui Venclovai 50-mečio proga. Dar vienas unikalus eksponatas – meno istoriko, dailininko ir poeto Olego Prokofjevo (garsaus rusų kompozitoriaus Sergejaus Prokofjevo sūnaus) 1961 m. tapytas Tomo Venclovos portretas. Muziejuje taip pat saugoma ir A. Venclovos sūnaus, Tomo

Venclovos, autorinė biblioteka.

2004 m. vasarą muziejus buvo pervadintas „**Venclovų namais-muziejumi**”.

2005 m. birželio mėn. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimu, Venclovų namai-muziejus kartu su B. Grincevičiūtės memorialiniu butu-muziejumi, V. Krėvės-Mickevičiaus memorialiniu muziejumi ir V. Mykolaičio-Putino memorialiniu butu-muziejumi buvo sujungti į **Vilniaus memorialinių muziejų direkciją**.

1996-2025 m. pastato antrame aukšte, išskeldinus privačius gyventojus, buvo įkurtas **Vilniaus etninės veiklos centras**.

2025 m. išskeldinus Vilniaus etninės veiklos centrą namas buvo reorganizuotas į Vilniaus m. savivaldybės įstaigos “**Vilnius – UNESCO literatūros miestas**” padalinį – **Pamėnkalnio vilą**.

2.5. Rekomendacijos

Pamėnkalnio vila yra išskirtinės reikšmės ir architektūrinės vertės kultūros paveldo objektas, kuriame yra išlikę daug autentiškų vertingųjų savybių ir elementų iš tarpukario laikotarpio pirminio statybos etapo. Namas yra viešai prieinamas plačiajai publikai ir gali būti efektyviai panaudotas edukaciniais ir pažinimo tikslams. Dėl to rekomenduojama namą tvarkyti laikantis restauravimo režimo, parengti pilną restauravimo projektą, restauruoti ne tik namą, bet ir sklype buvusį sodą ir pergolę prie namo.

Polichromijos tyrimai: Tikslas–nustatyti autentiškas spalvines schemas: stratigrafija, pigmentų analizė, originalių fragmentų paieška, atkūrimo rekomendacijos.

Architektūriniai-konstruktiniai tyrimai: Tikslas–įvertinti konstrukcijų būklę: matavimai, deformacijų analizė, medžiagų tyrimai, stiprinimo poreikio vertinimas.

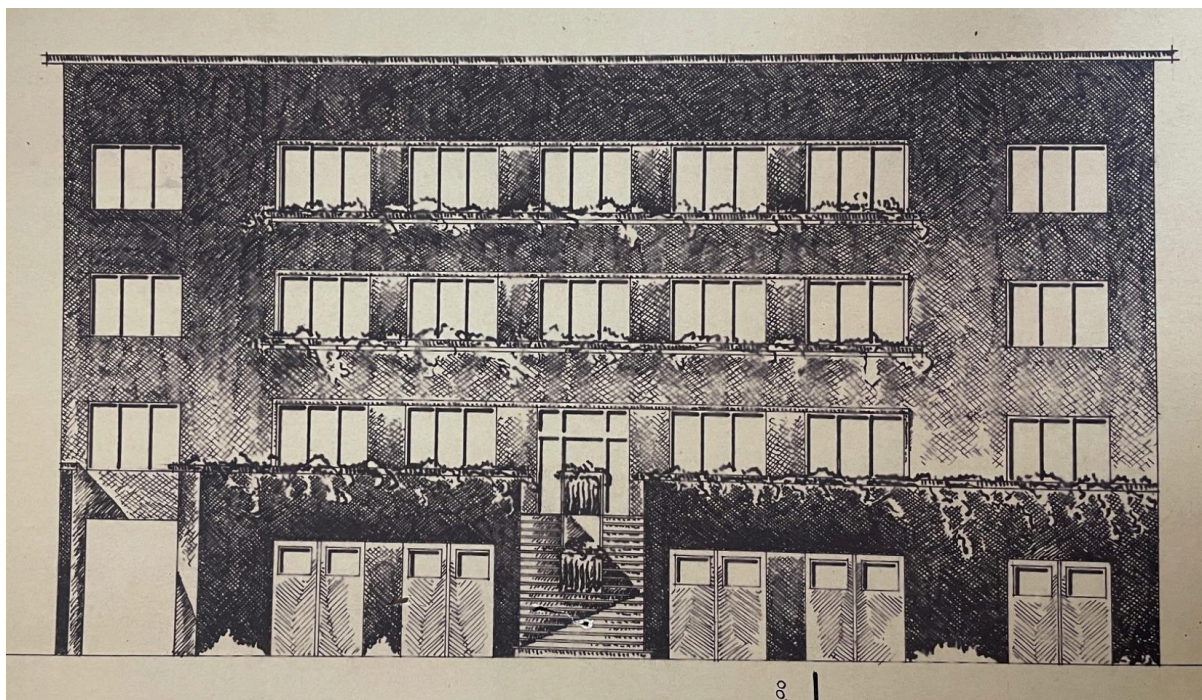
Mūro užterštumo tyrimai: Tikslas–identifikuoti cheminę taršą: laboratoriniai tyrimai, užterštumo žemėlapiai, poveikio vertinimas, valymo metodikos.

Drėgmės tyrimai: Tikslas–nustatyti drėgmės šaltinius ir poveikį: kapiliarinė analizė, biologiniai pažeidimai, matavimai, hidroizoliacijos sprendimai.

Archeologiniai tyrimai: Tikslas–identifikuoti ankstesnius užstatymo pėdsakus: sklypo ir interjero tyrimai, radinių analizė, urbanistinės raidos rekonstrukcija.

Tai yra unikalus daugiaplanis memorialinis objektas, kuriame telpa tarpukario Lenkijos laikotarpio Vilniaus istorija, architektūros istorija, medicinos ir teisės istorija, Antrojo pasaulinio karo pabėgėlių likimai, sovietinės okupacijos represijos, kolaboravimas su sovietiniu režimu ir pristaikymas, o taip pat ir disidentinis pasipriešinimas ir kultūrinė rezistencija. Tai svarbus Vilniaus moderniosios istorijos simbolis.

3. Profesorių namas

Dawido Strugaczio daugiabučio namo pirminis projektas (neįgyvendintas), archit. Mojżesz Cholem, 1936 05 27, ul. Góra Bouffalowa 3. LCVA, f. 64, ap. 9, b. 2850

3.1. Profesorių namas – laiko juosta

(Adresas: ul. Góra Bouffalowa 3, ul. Góra Bouffalowa 21, Tauro g. 21, Liepos 21-osios g. 10, Tauro g. 10)

1936 m. inž. Dawid Strugacz įsigijo sklypą Vilniuje, ul. Góra Bouffalowa 3

1936–1938 m. namo projektas ir statyba, archit. Mojżesz Cholem

1938 m. birželį įsikelia pirmieji nuomininkai

1940 m. rugpjūtį, perkėlus Humanitarinį fakultetą iš Kauno į Vilnių, name nuomos pagrindais apsigyvena Vilniaus universiteto profesūra

1940 m. gruodį namą nacionalizuoja sovietų valdžia, perima Vilniaus m. vykdomasis komitetas

1941 m. rugpjūčio 5 d. nacistinės administracijos Vilniaus m. savivaldybė perduoda namą Vilniaus universitetui

1943 m. balandžio 6 d. nacistinė administracija panaikina Vilniaus universiteto nuosavybę

1945 m. namas lieka Vilniaus universiteto žinioje, jame toliau apgyvendinama VU profesūra ir humanitarinių mokslų įstaigų vadovybė

1973 m. įrašytas į LSSR Kultūros paminklų sąrašą (istorinė vertė); 1993 m. – į LR Kultūros vertybių registrą (unikalus kodas [10377](#)).

1986 m. namo 3 bute buvo atidarytas Vinco Mykolaičio-Putino memorialinis butas-muziejus

1997 m. namo 1 bute buvo įrengtas Vinco Krėvės-Mickevičiaus memorialinis butas-muziejus

2025 m. Profesorių namas (Vilnius – UNESCO literatūros miestas)

3.2. Architektūrinė analizė: daugiabutis nuomojamas namas

Nuomojamieji daugiabučiai namai Vilniuje atsirado XIX a. antrojoje pusėje. Jų planų permainas XX a. pradžioje lėmė pakitę higienos ir komforto reikalavimai. Atsisakyta itin tankiai apstatyti sklypus. Didesni namai planuoti sekcijomis (kiekviena sekcija turėjo paradinę ir pagalbinę laiptines). Tarpukario laikotarpyje butuose sumažėjo kambarių skaičius (populiariausi buvo 4 kambarių butai), tačiau padidėjo jų plotas, pagerėjo proporcijos. Stengtasi didinti prieškambario (holo), taip pat virtuvės plotą, patogiau išdėstyti sanitarines patalpas. Butų patalpas imta dalyti į zonas: gyvenamąsias ir buitines, įvedamas vandentiekis, kanalizacija, kai kur – centrinis šildymas, elektros apšvietimas ir liftai. Populiariausi buvo keturių aukštų namai, tačiau statyta ir aukštesnių.

Daugiabučių namų dydžiai ir planas tarpukariu ne itin skyrėsi nuo XX a. pradžios: 4–5 aukštų, paprastai vienos sekcijos (laiptinės), su parduotuvėmis pirmame aukšte. Tarpukario Vilniuje, kaip ir XX a. pradžioje galima išskirti dviejų tipų daugiabučius namus. Rezidencinis daugiabutis buvo prabangesnis namas su komfortiškais butais, nes jį dažniausiai statydinosi vienas savininkas, kuris jame ir gyveno, o kitus butus nuomojo. Buvo statomi ir daugiabučiai namai skirti išimtinai tik nuomai (*Dom czynszowy*), kurie nuo pat pradžių buvo statomi kaip investicija su nuomai skirtais ekonomiškais butais. Kadangi nuo vietos priklausė nuomininkų kontingentas ir nuomos kaina, didesni rezidenciniai daugiabučiai buvo statomi Gedimino prospekte arba netoli jo, taip pat Žvėryne ir Tauro kalno teritorijoje.

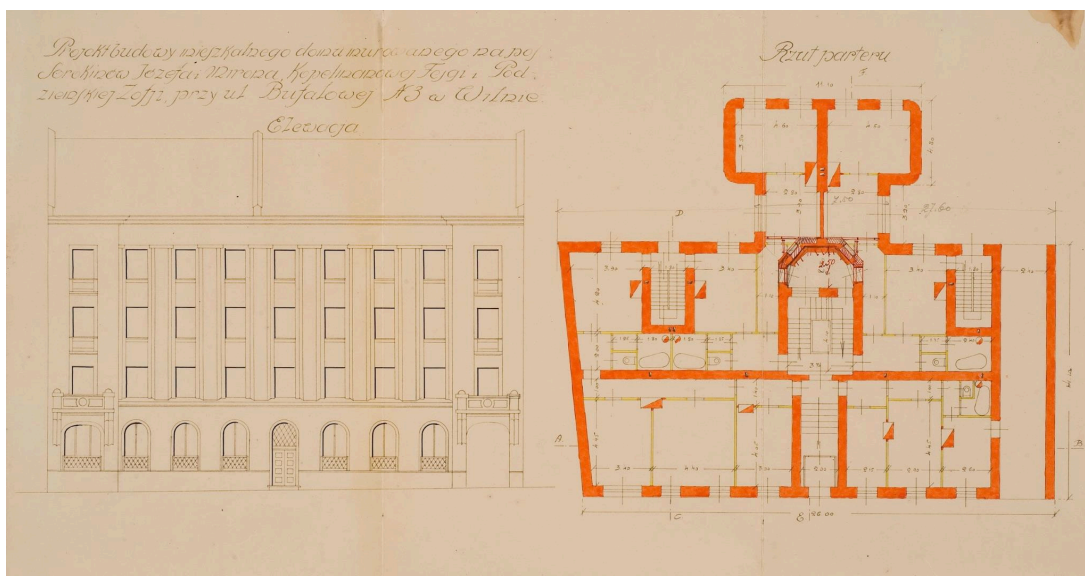
Inžinierius Dawid Strugacz (gimęs 1883 m. Ašmenoje ir ten gyvenantis) sklypą adresu ul. Góra Bouffalowa 3 įsigijo 1936 m. Sklypas netaisyklingos formos, artimos pailgam stačiakampiui, sklypo plotis prie gatvės 26 m, ilgis 60 m. Reljefas kylantis į kalną. 1938 m. namo adresas buvo pakeistas į Góra Bouffalowa 21.

Sklype Strugaczas planavo statyti daugiabutį nuomai skirtą namą ir mūrinį sandėlį kieme. Projektą 1936 m. parengė vilnietis architektas Mojżesz S. Cholem¹⁴. Įdomu, kad namo statybos archyvinėje byloje išlikęs tame pačiame sklype to paties architekto M. S. Cholemo 1928 m. parengtas daugiabučio gyvenamojo namo projektas, kurio užsakovai buvo Józefas ir Mironas Sorokinai, Fejga Kopelmanowa ir Zofija Podziemska¹⁵. Tai buvo kitokio architektūrinio stiliaus – modernizuoto klasicizmo su arkomis fasadas, tačiau daugiabučio namo gabaritai panašūs – keturi aukštai ir centrinė laiptinė. Priežasčių, dėl kurių namas nebuvo pastatytas, nustatyti nepavyko.

Architektas Mozė Cholemas (Mojżesz Cholem, 1888–1944), vilnietis, žydų kilmės architektas. Studijavo architektūrą Sankt Peterburgo civilinių inžinierių institute. Vilniuje turėjo privatų architektūros ir statybų biurą, jo giminės irgi yra sutinkami tarpukario Vilniaus statybų srityje. Buvo Lenkijos architektų sąjungos (SARP) Vilniaus skyriaus narys, daugelio ryškių modernistinių Vilniaus pastatų – Gedimino prospekte, Jogailos, A. Jakšto, Tauro gatvėse kūrėjas. Naciams okupavus Vilnių, 1944 m. sušaudytas Paneriuose.

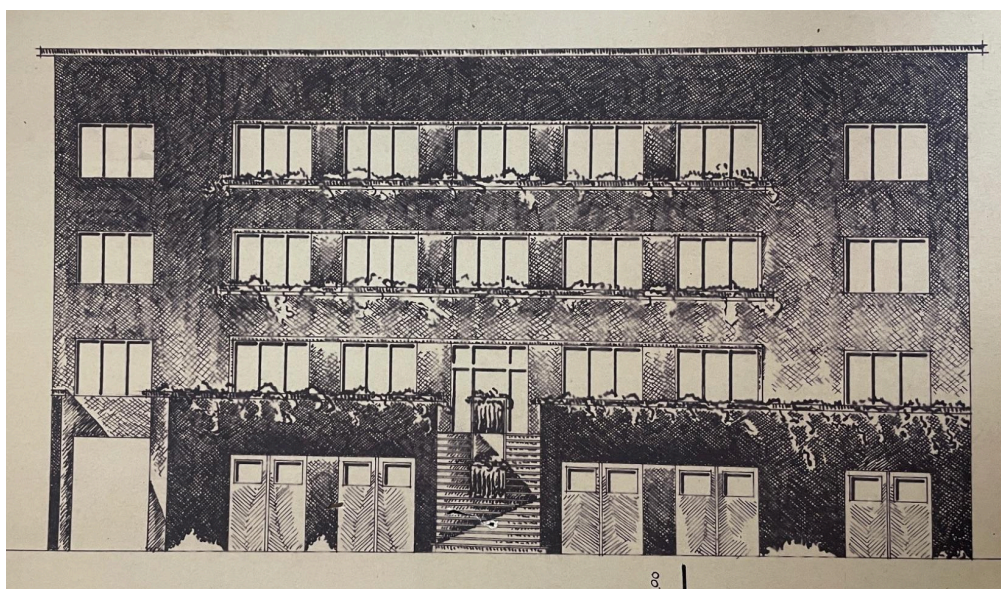
¹⁴ Dom czynszowy Dawida Strugacza, ul. Góra Bouffalowa g. 3, *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850. Namo numeris vėliau pakeistas į 21.

¹⁵ Jozefo ir Mirono Sorokinų, Fejgos Kopelmanowos ir Zofijos Podziemskos daugiabučio namo statybos projektas, archit. M. S. Cholem, 1928 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 33.

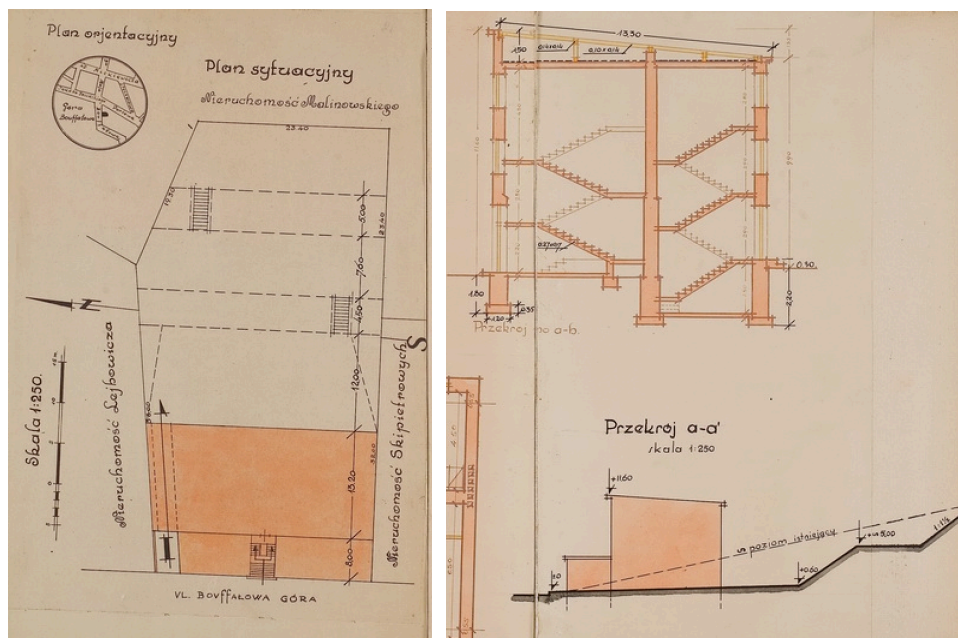
Jozefo ir Mirono Sorokinų, Fejgos Kopelman(owos) ir Zofijos Podziemskos daugiabučio namo statybos projektas (neįgyvendintas), archit. M. S. Cholem, 1928 m. *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 33.

1936 m. Cholemo parengtas Strugaczo daugiabučio projektas išsiskyrė modernumu ir originalumu – namą architektas suprojektavo prie pat gatvės linijos, užimdamas visą sklypo plotą palei vakarinę kraštinę¹⁶. Tokio sumanymo esmė buvo fasadinėje namo dalyje, pirmame aukšte sumanyti 5 garažai, į kuriuos buvo galima įvažiuoti tiesiai iš gatvės. Į kiemą buvo galima patekti per įvažą kairėje namo pusėje. Į butus patekimas suplanuotas laiptais virš garažų. Nepaisant projekto modernumo, panašu, kad užsakovas nesutiko jo įgyvendinti ir projektą teko koreguoti, supaprastinant avangardinį sprendimą.

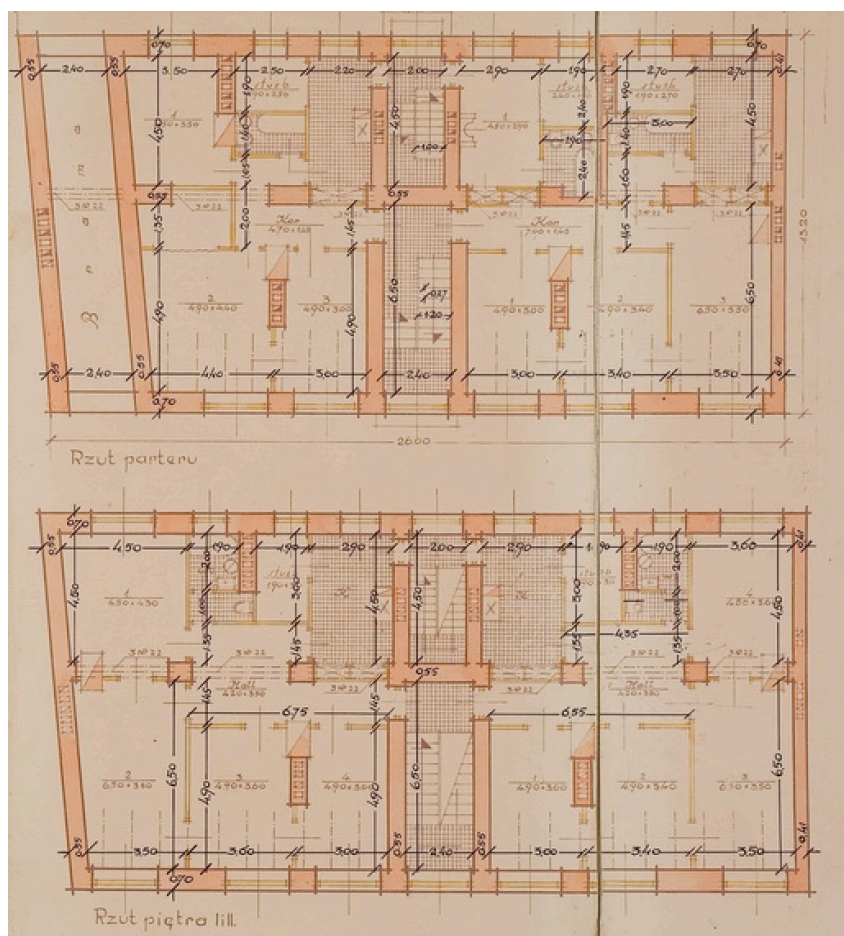

Namo fasado projektas, archit. M. S. Cholem, 1936 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 1.

¹⁶ Namo projektas, archit. M. S. Cholem, 1936 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 1.

Sklypo planas ir namo pjūvis, M. S. Cholem, 1936 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 1.

I (parter) ir II-III (piėtra) aukštų planai, M. S. Cholem, 1936 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 1.

Namas pastatytas iš plytų mūro, pagrindinis namo fasadas ir kiemo ūkinis pastatas tinkuoti, stogas lėkštas, vienišlaitis, danga – cinkuota skarda. Statybų metu neišvengta incidentų - kasant šlaitą nuslinko gruntas, buvo sužeistas darbininkas.

Bohaterscy robotnicy.

Dramatyczne chwile przy budowie domu

WILNO, 6.12. — Niezwykle dramatyczne chwile przeżyli robotnicy, zatrudnieni przy budowie domu oraz przy regulacji placu, położonego za domem przy ulicy Bouffałowej 3, stanowiących własność Strugacza.

Że nad ich głowami zawisło straszne niebezpieczeństwo.

Wzgórze zarysowało się w dwóch miejscach i olbrzymi zwał ziemi, wielkości średniej kamienicy, groził lada chwila runięciem.

Katastrofy można się było spodziewać każdej chwili.

Robotnicy nie przerwali jednak akcji ratunkowej — Rogowa wydobyto.

Ledwo robotnicy zdążyli przenieść kolegę w bezpieczne miejsce osunął się duży zwał ziemi. Gdyby nastąpiło to o parę chwil wcześniej pociągnęłoby za sobą znaczną liczbę ofiar ludzkich.

Pogotowie ratunkowe przewiozło ranę go robotnika ze zmiażdżoną nogą do szpitala św. Jakuba.

O dramatycznym wypadku powiadomiono policję i władze miejskie.

Za domem tym wznosi się strome, wzgórze żwirowe z którego robotnicy wykopują piasek.

Była godzina 9 rano, gdy jeden z robotników 31-letni Aristarch Rogow fumman, zam. przy ul Horodelskiej 22, który przebywał w dość dużym dole został zasypany ogromnymi zwalami ziemi.

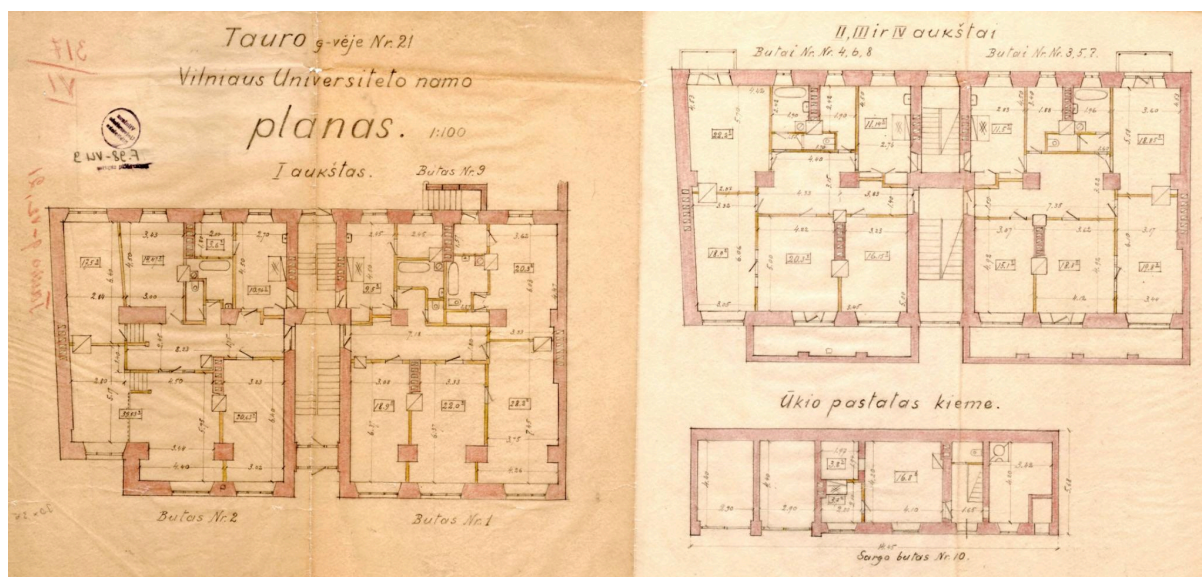
Obecni przy tym robotnicy zainicjowali niezwłocznie akcję ratunkową. Odkopywanie robotnika nie było rzeczą łatwą. Gdy do połowy był już odkopany.

Robotnicy stwierdzili z przerażeniem,

”Bohaterscy robotnicy”, *Echo*, 1937 12 06, nr. 340, p. 2

Vilniaus daugiabučių namų kaitą gerai atskleidžia šio namo palyginimas su greta stovinčiu Izaoko Orucho ir Leonido Skapietro daugiabučių (Tauro g. 12), statytu 1912–1913 m. Abiejų namų gabaritai ir kompozicija panaši – keturių aukštų, su centrine laiptine, abipus kurios laiptų aikšteleje išdėstyta po butą (du erdvūs butai aukšte). Tačiau proporcijos skiriasi – modernistinis daugiabutis artimesnis kvadrato kompozicijai, jame dominuoja platesni, į horizontalumą orientuoti langai, atliepiantys modernistinius šviesos ir vėdinimo principus. Nuotrauka: Kultūros paveldo departamento Paveldosaugos biblioteka, XX a. 7 deš. Fotografas nežinomas

Profesorių namo planai, 1940 m. VUB, F98-9.

1940 m. gruodį sovietų valdžia (Komunalinio ūkio liaudies komisariatas) nacionalizavo namą, jis perėjo Vilniaus m. vykdomojo komiteto (savivaldybės) žinion.

LT SR
KOMUNALINIO ŪKIO
LIAUDIES KOMISARIATAS

10 10 1940 m. Vilniaus miesto

Namo nacionalizavimo aktas Nr. 636

Priklausantis St. Juogačaus Dovydas esančio
(nuosavybės teisės ir vardinės)
apskrityje Vilniaus miesto
gatvėje 21 Nr. 19
1940 m. gruodžio mėn. 19 d.
Komisija, pirmininkaujanti Vilniaus miesto
Komunalinio ūkio skyriaus Butų ūkio Valdy-
bos skiriamam pareigūnui Rabinavičiui Gabrielei dalyvaujanti
nacionalizuojamą namą rajono valdytoju Radmeniui Steponui
ir namo kvietiniam nuomininkui Stankievičiui Leonas šiandien
vietoje apžiūrėjo aukštai nurodytą namą su visais jo priklausiniais, patikrino namo nacio-
nalizavimo akto pirmame priede surašytus duomenis, rado, kad apžiūrėtas namas su visais jo
priklausiniais, einant LT SR Laikinosios Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1940 m. spalio
mėn. 31 d. įsaką, LT SR Laikinosios Komisarų Tarybos 1940 m. lapkričio mėn. 26 d. nutarimu
Nr. 353 yra nacionalizuojamas ir surašė šį aktą.

Prie akto pridama:

a) Namų nacionalizavimo akto pirmas priedas 2 lapų
b) Aktas pirkimo-pardavimo sąlygoms 1 lapas
c) Namų planas 1 lapas
d) 1 lapas

Nariai Komisijos Pirmininkas
Rabinavičius
Dalyvavęs namo savininkas ar valdytojas: Stankievičius

NUTARIMAS
apie namo nacionalizavimą

1940 m. gruodžio mėn. 19 d. Vilniaus miesto
Namų Nacionalizacijos Komisija, pirmininkaujanti Rabinavičiui Gabrielei
Vykdomojo Komiteto atstovui Radmeniui Steponui ir dalyvaujanti

Komunalinio ūkio skyriaus atstovui Stankievičiui Leonas
Butų ūkio Valdybos atstovui Sakoniškenei J.
miesto inžinieriui Jordoničiui A.
kompartijos komiteto atstovui Kulakovičiui A.

nacionalizavimo aktą bei jo priedus ir, turėdamas galiojančius duomenis, LT SR Laikinosios
Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1940 m. spalio mėn. 31 d. įsaką ir LT SR Laikinosios Ko-
misarų Tarybos 1940 m. lapkričio mėn. 26 d. nutarimą Nr. 353, nutarė: šiam akto patvirtinti
namą su visais akto pirmame priede išvardytus priklausiniais nacionalizuoti ir šį nutarimą
pranešti namo savininkui.

Komisijos Pirmininkas Rabinavičius

Nariai Stankievičius
Rabinavičius
Radmenis

PRANEŠIMAS

Remdamiesi Komunalinio ūkio Liaudies Komisa-
riato instrukcijos apie namų nacionalizavimą 9 str.,
siunčiame prie šio pranešimo namų nacionalizavimo
akto nuorašą.

Namus su visais priklausiniais ir inventoriumi
tamsta privalai tuoj perduoti Vilniaus Miesto Vyk-
domojo Komiteto paskirtam 33 rajono valdytoju
Kulakovičiui A.

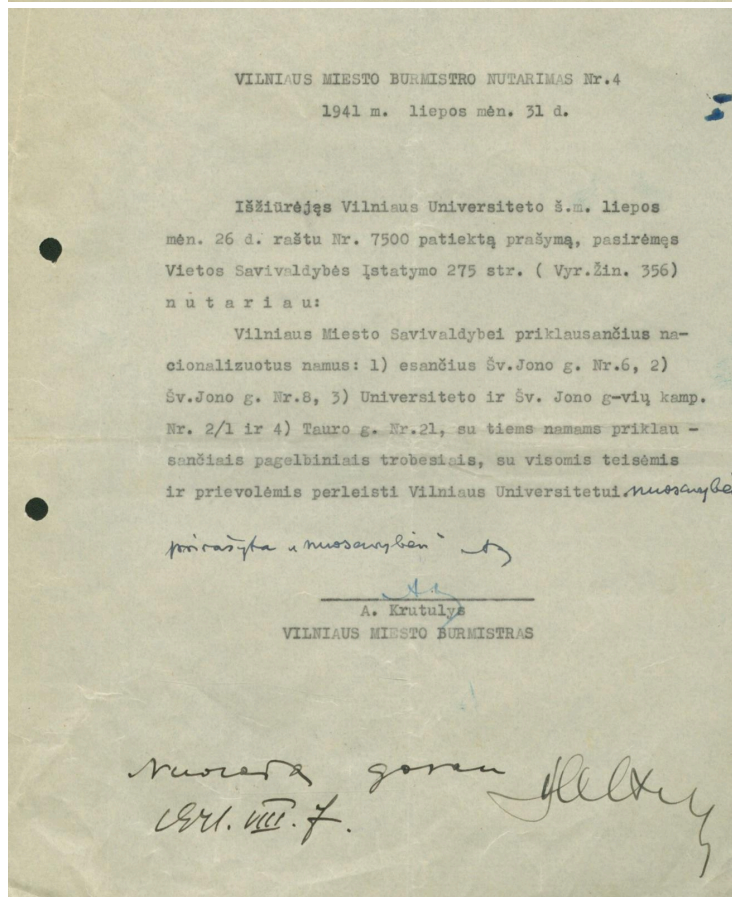
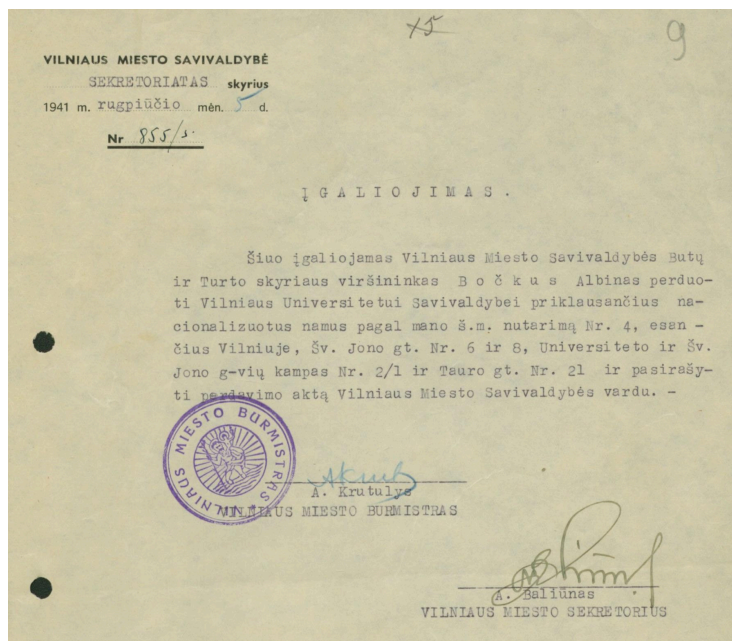
Priedas: 1 lapas

A. MIŽUTAVIČIUS
Namų Nac. Skyriaus Vedejas

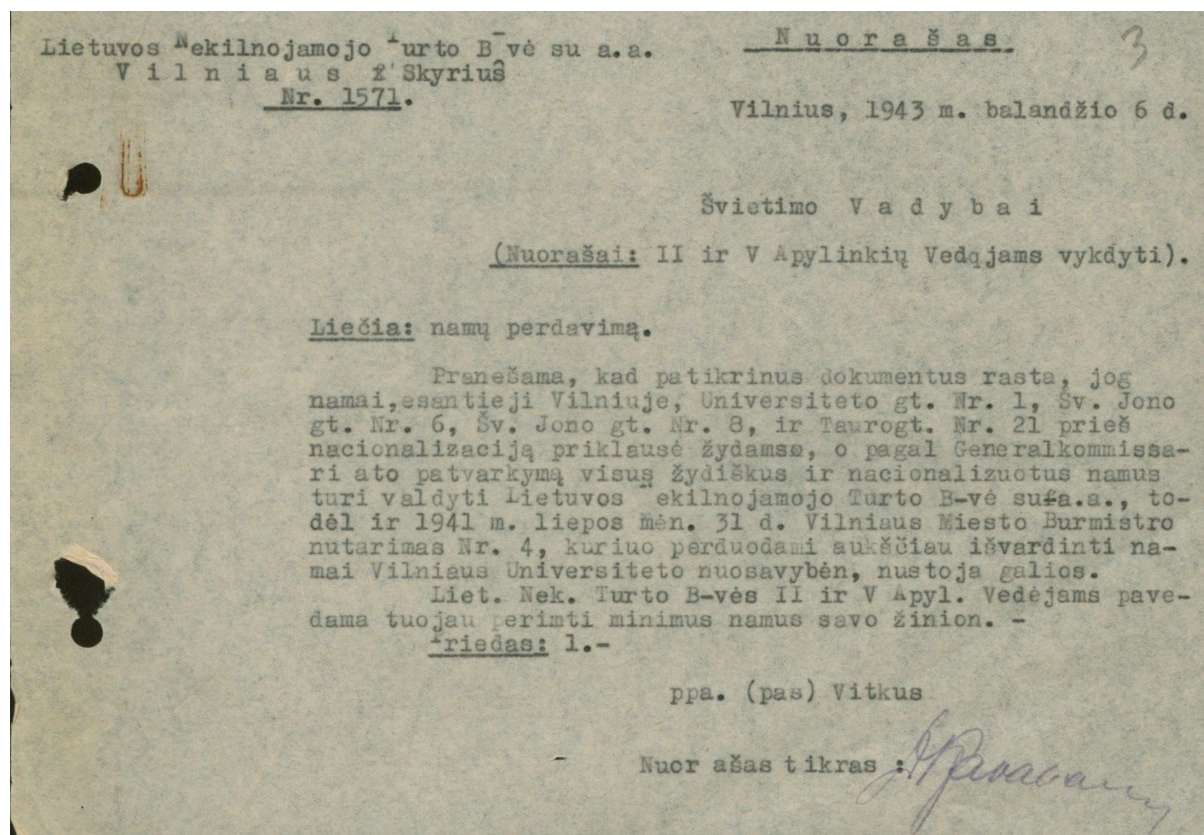
A. TRIOBOVAS
Raštvėdys

Namų nacionalizavimo dokumentai, VRVA, f. 761, ap. 15, b. 2117, l. 13, 14

Vilniaus m. savivaldybei priklausančius nacionalizuotus namus nacistinė civilinė administracija 1941 m. liepos 31 d. perdavė Vilniaus universitetui.

Namo perdavimo Vilniaus universitetui dokumentai, VRVA, f. 761, ap. 15, b. 2117, l. 8, 9

Raštas Vilniaus universitetui dėl nuosavybės, 1943 m. balandžio 6 d., VRVA, f. 761, ap. 15, b. 2117, l. 3

3.3. Apgyvendinimo raida: kolektyvinė biografija

Profesorių namas mena ne vieną gyventojų kartą. Visų šių gyventojų gyvenimo istorijos liudija skirtingų laikmečių istorijas ir patirtis. Kaip ir besikeičiantis **gatvės pavadinimas** – Góra Bouffalowa (Boufalo kalno gatvė) 1940 m. sausį sulietuvinta į Tauro gatvę¹⁷, sovietmečiu buvo pervadinta į Liepos 21-osios gatvę, ir vėl Atgimimo laikais atvirtusi į Tauro gatvę¹⁸, – atspindėjo vykusius politinius pokyčius ir santvarkų kaitą.

Šiandien **Profesorių namas**, dažniausiai asocijuojasi su rašytojų Vinco Krėvės-Mickevičiaus, Balio Sruogos ir Vinco Mykolaičio-Putino vardais, čia buvo įkurtos jų butuose (pirmame ir antrame aukšte; Nr. 1 ir Nr. 3) ekspozicinės erdvės. Jų atminimas paženklintas memorialinėmis lentomis. 2005 m. minint 100-ąsias gimimo metines memorialine lenta dar įtmintintas čia sovietmečiu gyvenęs chemikas Kazys Daukšas (1953–1985, butas 5). Šiais (2026 m.) metais minimos 130-osios rašytojo Balio Sruogos gimimo metinės.

Tačiau namo istorija yra kiek senesnė, prasidedanti nuo XX a. ketvirtojo dešimtmečio antros pusės, o namo valdos priešistorė siekia XX a. antrą-trečią dešimtmetį. Ir būtent tarpukaris namo istorijos pasakojimuose yra “balta dėmė”.

¹⁷ Nowe nazwy ulic w Wilnie, *Kurjer Wileński*, 1940 01 10, nr. 7, s. 3. Litewskie nazwy ulic w m. Wilnie zostały już ostatecznie ustalone. Będziemy je podawali stopniowo. Nazwy ulic od A do G. brzmia obecnie tak: [...] Tauro.g (Bouffalowa Gór) [...].

¹⁸ iki 1988 m. – Liepos 21-osios gatvė.

XX a. pradžia

XX a. pradžioje Boufalo kalno g. 3 stovėjo greičiausiai medinis namas, kuriame gyveno gan gausios darbininkiškos šeimos. 1919 m. minima darbininko **Józefo Łatyszewicza** ir namų šeimininkės **Rozalijos** su penkiais vaikais šeima. Trečiajame dešimtmetyje čia dar iš Baltupių kaimo atsikėlė gyventi balnininkystę besiverčiantis **Franciszekas Paszkowski** su žmona ir trimis vaikais. Juos pakeitė iš Sierakausko gatvės atvykusio darbininko **Piotro Zujewo** šeima su dviem mažais vaikais. O pati valda priklausiusi broliams Józefui ir Mironui Sorokinams bei Fejgai Kopelmanowai ir Zofjai Podziemskai, kurie 1928 m. planavo sklype pasistatyti keturių aukštų nuomojamą namą, užsakė projektą architektui M. S. Cholemui, tačiau sumanymo neįgyvendino¹⁹. 1936 m. nekilnojamą turtą (sklypą) Bufalo kalno gatvėje jau iš **archit. Michalo Dubowiko** (1871–1938) įsigijo iš Ašmenos kilęs inžinierius **Dawidas Strugaczas** (1883 04 30 Ašmenoje – 1941 10 11 Paneriuose²⁰). Matyt tai susiję su pagrindinio savininko Jozefo Sorokino mirtimi ketvirtą dešimtmečio pradžioje ir turto paveldėjimo, persidalijimo klausimais. Tais pačiais metais suteiktas leidimas gyvenamajam namui ir ūkiniam pastatui statyti.

Strugaczai buvo kilę iš baltarusiškų žemių žydų, Ašmenos miesto. Ašmenoje **Dawidas su broliu Abram** iš tėvo paveldėjo mielių gamybos ir spirito varyklos verslą, o **trečio dešimtmečio pabaigoje** netoli fabriko prie Ašmenos upės pasistatė ir hidroelektrinę, kuri, kaip bylojo tuometė spauda „buvo pirmasis sumanus vandens energijos panaudojimas Vilniaus krašte“. 1939 m. rudenį sovietų valdžia nacionalizavo **Strugaczų mielių fabriką** ir šiandien jis veikia kaip Minsko mielių kombinato filialas. O prie pat Ašmenos, Budionovkos (Будёновка) kaime²¹ yra išlikusi ir **Strugaczų sodyba**. Tiesa, po neseniai atliktos namo rekonstrukcijos, galutinai sunaikinta XIX a. pab. – XX a. pr. stiliaus pastato istorinė išvaizda²². Tik pro ją einanti gatvelė vis dar primena brolių Strugačų tėvą Leibą (jo vardu pavadinta).

Beje, Dawido brolis Abramus savo kapitalą taip pat investavo į daugiabučio namo statybą Vilniuje. Modernų penkių aukštų, aštuonių butų su parduotuvėmis pirmame aukšte nuomojamą namą (dab. A. Stulginskio g. 3) suprojektavo tas pats architektas – Mozė S. Cholemas. Namas atitinka aukštesnės klasės modernaus komfortiško būsto standartą. Naujamiesčio kvartale jis išsiskiria savo moderniu šviesiu geometrinių formų fasadu. Erdvūs keturių kambarių butai išdėstyti abipus centrinės laiptinės, reprezentaciniai kambariai sukomponuoti prie gatvės, o virtuvė, tarnaitės kambaryukas, vonios ir miegamieji orientuoti į kiemą, prie ūkinės laiptinės.

¹⁹ Jozefo ir Mirono Sorokinų, Fejgos Kopelmanowos ir Zofijos Podziemskos daugiabučio namo statybos projektas, archit. M. S. Cholem, 1928 (neįgyvendintas), *LCVA*, f. 64, ap. 9, b. 2850, l. 33.

²⁰ Book by Shmerke Kaczerginski-ITS Archive

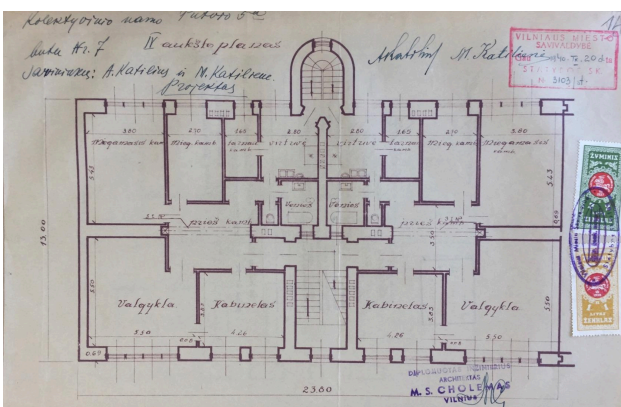
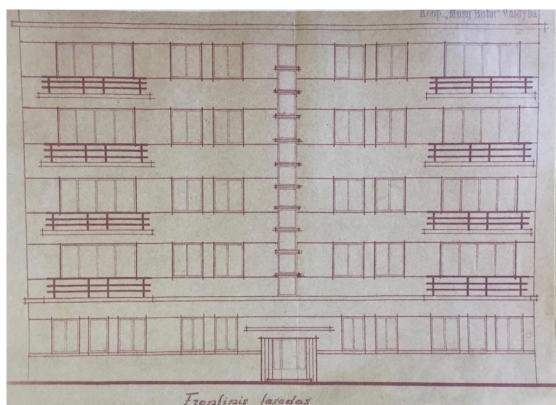
²¹ 1 km nuo Ašmenos; iki 1949 m. - Святой Дух (balt. Святы Дух), ar Старый Дух (balt. Стары Дух).

²² 1944–1964 m. čia buvo kurčiųjų vaikų internatinė mokykla, o savininkas buvo Ašmenos rajono vykdomojo komiteto Švietimo komitetas. Kurį laiką jame gyveno mokytojų šeimos. 2019 m. liepos mėn. dvaras buvo parduotas aukcione. Jį įsigijo Abramo Strugaczos žmonos sesers anūkas, dailininkas-architektas Bobrovskis, dešimt metų pragyvenęs Amerikoje ir sugrįžęs į Baltarusiją, <https://ru.hrodna.life/articles/siadziba-struhaca-rekanstrukcyja/>

Namo statyba pradėta 1940 m., prie sovietų valdžios 1940 m. rugsėjį namas jau vadinamas kooperatyvu-kolektyvu „Mūsų butai“, suskaidytas į dešimt atskirų gyvenamųjų vienetų, o vietoj parduotuvių pirmame aukšte įrengti keturi maži butai²³.

Strugaczų namas Ašmenoje 2005 m. ir 2024 m.

Abramo Strugaczio namo fasadas ir aukšto planas, A. Stulginskio g. 3, archit. M. S. Cholemas, *VRVA*, f. 761, ap. 4, b. 759.

Dawido Strugaczio daugiabutis

Dawido Strugaczio daugiabučio namo statyba Bouffalowa g. 3 Vilniuje baigta 1938 m. birželį. Patys pirmieji namo gyventojai – Rudolfo ir Felicijos Mroszczykų šeima, kurie kartu su tarnaitė Zofia Rozielówna (g. 1909 01 18) į nuomojamą daugiabutį įsikėlė tų metų birželio 1 d. iš Zakreto gatvės (dab. M. K. Čiurlionio). Jie apsigyveno IV aukšte, bute nr. 8. Per birželį-liepą susikėlė ir kiti nuomojamo daugiabučio gyventojai. Vėliausiai buvo apgyvendintas pats didžiausias (95,5 m²), o kartu ir brangiausias butas nr. 2 pirmame aukšte. Čia tik po metų – 1939 m. birželio 26 d. iš Aukų gatvės (ul. Ofiarna 4/2-3) įsikraustė gyventi inžinierius pulkininkas Jan Romuald Gosztowt-Ożyński su žmona Helena ir tarnaitė Janina Zofja Waldwanowa. Gosztowt-Ożyński – fortifikacinių mokymų praktiką atlikęs Gardino tvirtovėje (1913 m.), dalyvavo fortifikacijos darbuose Rumunijos fronte; ilgametis Vilniaus tvirtovės ir fortų darbų vadovas, kuomet Vilniaus kraštą užėmė lenkai 1922 m. nusprendė miestą paversti

²³ Kolektyvas „Mūsų butai“, Putvio g. 5a, *VRVA*, f. 761, ap. 4, b. 759.

modernia tvirtove. Išėjo į atsargą 1930 m. Tačiau čia gyveno neilgai, tų metų rugsėjo pabaigoje sugrįžo atgal į Aukų gatvę. Iki 1939 m. lapkričio buvo negyvenamas ir pats mažiausias daugiabučio (butas nr. 9), turėjęs atskirą įėjimą iš kiemo pusės. Būtent į čia **lapkričio 10 d.** įžengęs pirmasis lietuvis – 1939 10 27 d. Vilniaus miesto vyriausiuoju architektu paskirtas **Vytautas Landsbergis-Žemkalnis**, vėliau persikėlęs į didesnę butą nr. 5.

1939 m. spalį Vilnių sugrąžinus Lietuvai, prasidėjus Vilniaus krašto integravimo į Lietuvą procesams, iš Kauno atvykstantiems įvairiems valdininkams reikėjo kur gyventi, jiems buvo išnuomojami kambariai ir butai. Taip 1939 m. lapkritį-gruodį Strugaczio daugiabutis sulaukė gyventojų iš Kauno, Ukmergės. 1940 m. sausį-vasarį, prasidedant mokslams lietuviškame Vilniaus universitete, čia pastebimas ir studentų apsigyvenimas, pvz., atvyksta Vytauto **Landsbergio-Žemkalnio duktė Aliutė ir jos draugė Joana Abramikaitė**. Bute nr. 9 taip pat apsigyvena dvi studentės – **Florencija Aldona Bernotaitė** ir **Elžbieta Vogintaitė**.

Nuo 1939 m. spalio šiame name pasirodo ir vadinamieji karo atbėgėliai. Rugsėjo 1 d. Lenkiją okupavus nacistinei ir sovietinei armijoms, vieni jų bėgo nuo nacių, kiti – nuo sovietų. Iš centrinės Lenkijos traukėsi didelė dalis žydų, taip, pvz., bute nr. 6 apsigyveno lenkų poetas ir literatūros kritikas **Ludwik Fryde** (1912–1942, nužudytas Naugarduke) ir lenkų sociologas, aktyvistas ir socialistas publicistas **Feliks Gross** (1906–2006 New York), Vilniuje dirbęs Valstybės radiofone, laidose lenkų kalba. Kiti traukėsi iš sovietų užimtų baltarusiškų žemių, kaip pvz. pats daugiabučio savininkas Dawidas Strugaczas. Jis **1939 m. spalio 22 d.** atvyko iš Ašmenos su antrąja žmona Olga ir trylikamečiu sūnumi Leonu iš pirmosios santuokos, o taip pat tarnaitė ir apsigyvena antrame aukšte, bute nr. 4. Koks buvo Strugaczų likimas – neaišku. 1940 m. sausį Dawido bandymas gauti Lietuvos pilietybę buvo nesėkmingas. Namą sovietų valdžia nacionalizavo 1940 m. gruodį, bet Strugaczai liko gyventi bute (kaip valstybės nuomininkai). Apie Dawido Strugaczio likimą nėra konkrečių šaltinių, bet atrodo, kad jis buvo nacių sušaudytas Paneriuose 1941 m. spalį-lapkritį. Taip pat tragiškai baigėsi ir brolio Abramo su šeima gyvenimas – jie sušaudyti Ašmenoje 1942 m.

Namą prižiūrėti Strugaczas 1938 m. liepą pakvietė **Wojciechowiczų šeimą** iš gretimo namo (ul. Bouffalowa 19), kuri apsigyveno bute, įrengtame ūkiniame pastate kieme. Trijų asmenų šeima tilpo dviejų kambarių 21 m³ patalpoje su krosnimis, šviesa. Čia sandėliuke buvo laikomi ir rakandai, reikalingi kiemui ir laiptinei tvarkyti. Šeimos galvai **Władysławui Wojciechowiczui** 1939 m. liepą išvykus kariuomenėn, jo žmona Veronika tapo kiemsarge ir namo prižiūrėtoja, turėjusi viena išlaikyti paauglį sūnų ir savo motiną Anną Łobodą. Veronika kiemsarge dirbo iki 1943 m., kuomet ji buvo atleista iš šių pareigų nacistinei administracijai uždarius Vilniaus Universitetą.

Taigi, **Strugaczio daugiabučio laikotarpyje** galime išskirti bent kelias gyventojų *bangas*, kurios liudija komplikotą Vilniaus, Vilnijos ir Lietuvos istoriją: nuomininkai lenkai, žydai nuo 1938 m. birželio; atbėgėliai iš Lenkijos ir baltarusiškų žemių – nuo 1939 m. spalio; lietuvių valdininkai – per lapkritį-gruodį; studentai iš Kauno – nuo 1940 m. sausio ir galiausiai Kauno profesūra, apsigyvenusi, ar tiksliau, apgyventinta name 1940 m. rugpjūtį. Būtent su šiais gyventojais jau galima susieti **Profesorių namo** pradžią.

Profesorių namas

1940 metų pradžioje iš Kauno perkėlus dalį fakultetų į Vilniaus universitetą, profesoriams ir kitiems darbuotojams reikėjo būsto, kurio, ypač modernių komfortiškų butų, Vilniuje labai trūko. Pirmą pusmetį profesūra daugiausia važinėjo iš Kauno arba patys nuomavosi kambarius; kai kurie gyveno ir viešbučiuose (pvz., dažnai minimas viešbutis *Europa* Vokiečių ir Dominikonų gatvių kampe). Tačiau 1940 m. birželį atėjus sovietams, šie, prieš prasidedant naujiems mokslo metams, nusprendė atvykusiai profesūrai skirti gyvenamąsias patalpas Tauro g. name. Apie tai liudija 1940 m. rugpjūčio 28 d. savo *Dienoraštyje* **prof. Mykolas Römeris**: „Na razie jedną z najpilniejszych spraw domowego urządzenia się jest kwestia mieszkania. Nadarza się bodaj mieszkanie przy ulicy Tauro gatwé (Bouffałowej), 21, gdzie się zalokowało już czterech profesorów (Krèvè-Mickiewicz, rektor Michał Biržiška, Sruoga, Żakiewicz). Kierownik komisji sekwestru mieszkań w magistracie Markulis²⁴ skupia **w tym domu rodzaj kolonii profesorskiej** i przewiduje tam mieszkanie dla mnie także. Ale trzeba jeszcze zaczekać na Sruogę, który tym się zajął. Ma on przyjechać z Kowna z rzeczami w piątek. Dom ten jest nowy, mieszkania ma na wzór kowieński, tylko bez centralnego ogrzewania. Jadzi dom ten bardzo się podobał. Byliśmy dziś w nim u rektora Biržiški.“

Vertimas: “Kol kas vienas iš neatidėliotiniausių įsikūrimo buityje klausimų yra buto klausimas. Atrodo, atsirado galimybė apsigyventi Tauro gatvėje (Bouffałowa), 21-ajame name, kuriame jau įsikūrė keturi profesoriai (Krèvè-Mickevičius, rektorius Mykolas Biržiška, Sruoga, Žakiewiczus). Magistrato butų sekvestro komisijos vadovas Markulis šiame name **telkia savotišką profesorių koloniją** ir numato ten butą ir man. Tačiau dar reikia palaukti Sruogos, kuris tuo reikalu užsiėmė. Jis penktadienį turėtų atvykti iš Kauno su daiktais. Šis namas yra naujas, butai jame įrengti pagal kaunietišką pavyzdį, tik nėra centrinio šildymo. Jadziai šis namas labai patiko. Šiandien jame buvome pas rektorių Biržišką”.

Taip name apsigyveno prof. **Vincas Krèvè-Mickevičius** (nr. 1), rektoriaus Mykolo Biržiškos (nr. 6), jo žento, teisininko **Stasio Žakevičiaus** (nr. 7), **Balio Sruogos** (nr. 3) šeimos, istorikas **Konstantinas Avižonis** (nr. 9). Čia įsikūrė ir gydytojai **Juozas Ūsas** (nr. 4) ir **Vytautas Baronas** (nr. 2), karo metų čia vertėsi ir privačia praktika. Bute nr. 8 gyveno inžinierius **Petras Narutavičius** ir Vilniaus universiteto, o vėliau – Sorbonos profesorius **Georges Matoré**, iš Vilniaus išvykęs 1943 m., naciams uždarius Vilniaus universitetą.

²⁴ Jonas Markulis-Vaiduoklis, 1934–1939 m. studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultete, ekonomikos skyriuje. Antrosios sovietų okupacijos pradžioje, 1944 m. rugpjūčio mėn., išėjo partizanauti.

10. Namo nuomininkai ir gaunama nuoma:

Eilės Nr.	Buto Nr.	Buto nuomininko pavardė ir vardas	B u t o			Gaunama nuoma Lt	P A S T A B O S
			Naudin-gas plotas m ²	Gyven-tojų skaičius	Kambarių skaičius		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	1	Urvė-Medevičius Vincas	65,7	3	3	105	
2	2	Korzonas Edmundas	95,5	10	4	150	
3	3	Struoga Balys	79,9	6	4	160	
4	4	Strugačas Dovydas	77,5	7	4	160	
5	5	Žemkalmis Vitas	79,9	6	4	150	
6	6	Biržiška Mykolas	77,5	4	4	150	
7	7	Žakevičius Stasys	79,9	5	4	140	
8	8	Narutavičius Petras	77,5	4	4	140	
9	9	Avizionis Konstantinas	18,5	1	1	37	
10		Viso	624,9	46	32	1192	
11							
12	10	Vojeichovič Veronika	21	3	2	—	sarginė
13		sandėlis, iz. garažas	48	—	2	30	
14		Viso	69	3	4	30	

1940 m. gruodžio gyventojų situacija. Iš namo nacionalizacijos bylos: VRVA, f. 761, ap. 15, b. 2117, l. 17

1938 birželis - 1939 rugsėjis, Strugaczio daugiabutis	1939 spalį – 1940 rugpjūtis, Strugaczio daugiabutis	1940 rugsėjis, Profesorių namas
Nr. 1. Teisėjas Aleksy SMIEKALOW su žmona Ludwika ir tarnaitė	Teisėjas Aleksy SMIEKALOW su žmona Ludwika ir tarnaitė; • subnuomininkas lenkas agronomas su žmona, atvykęs iš provincijos 1939 m. spalį; • subnuomininkas URM valdininkas Vytautas ALSEIKA, nuo 1939 m. gruodžio.	Vincas KRĖVĖ-MICKEVIČIUS
Nr. 2. Pulkininkas, inžinierius Jan Romuald GOSZTOWT-OŻYŃSKI su žmona ir tarnaitė. Trumpai 1939 m. • subnuomininkai	Vilniaus apylinkės teismo pirm. Edmundas KORZONAS su žmona ir dviem vaikais bei aukle ir virėja atvyko iš Kauno 1939 m. gruodį. • subnuomininkai VU Matematikos-gamtos fakulteto studentų VOLODKŲ šeima.	Edmundas KORZONAS
Nr. 3. Valdininkas Tadeusz PAWLEWSKI su žmona ir tarnaitė. • subnuomininkė siuvėja	Valdininkas Tadeusz PAWLEWSKI su žmona ir tarnaitė. • atbėgėlis Lodzės žydų Saweli Góralski su šeima.	Balys SRUOGA
Nr. 4. SBU medikė Jerzy ir Alina ŚMIGIELSKIAI su pirmagime ir tarnaitė	Namo savininkas, inž. Dawid STRUGACZ, atvykęs gyventi iš Ašmenos 1939 10 22, su žmona, sūnumi iš pirmos santuokos ir tarnaitė.	Dawid STRUGACZ
Nr. 5. Verslininkas Bolesław PODDANY su žmona ir trimis sūnumis, tarnaitė.	Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS persikraustęs iš 9 buto 1939 m. gruodį. • 1940 01-02 VU studentės: duktė Alena, Joana Abramikaitė, Rimutė Jablonskytė	Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS
Nr. 6. Jefim ir Rachelė KAPLANAI Subnuomininkė Maria A. Rzeuska	Jefim ir Rachelė KAPLANAI (vėliau kaip Maria Renata Mayenowa) • atbėgėliai iš Lenkijos 1939 10 radiofono darbuotojai: poetas Ludwik Fryde ir sociologas, socialistas Feliks Gross.	Mykolas BIRŽIŠKA
Nr. 7. Maksimilian ir Zofia BŁAŻEJEWSKIAI • subnuomininkai, pvz., 1938 m. vasarą stud. Cyryl Wyrost	Maksimilian ir Zofia BŁAŻEJEWSKIAI • subnuomininkas Antanas Markevičius, "Maisto" buhalterijos darbuotojas	Stasys ŽAKEVIČIUS
Nr. 8. Rudolf MROSZCZYK su žmona ir tarnaitė. • Subnuomininkai aktoriai	Petras MORKŪNAS iš Kauno 1939 12 01 Studentas Povilas Galickis, valdininkai Stasys Vanagas ir Kostas Miliukas iš Ukmergės 1939 12 06	Petras NARUTAVIČIUS
Nr. 9. -----	Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS Studentės 1940 01 Florencija A. Bernotaitė ir Elžbieta Vogintaitė	Konstantinas AVIŽONIS

Namo Tauro g. 10 gyventojai 1938–1940 metais. Lentelę sudarė Inga Leonavičiūtė

1944 m. rudenį įvyko dar vienas žymus gyventojų pasikeitimas. Daugelis profesūros pasitraukė iš Lietuvos į Vakarus. Taip namą apleido **Vincas Krėvė-Mickevičius**, **Edmundas Korzonas**, **Juozas Ūsas**, **Vytautas Landsbergis-Žemkalnis**, **Biržiškos** ir **Stasys Žakevičius**, **Domas Krivickas**, **Kazimieras Valteris**, **Alfonsas Zubrys**, **Kazys Šukys**, **Konstantinas Avižonis**. Jų gyvenamąsias erdves užėmė sovietinio universiteto „elitas“ – į Mykolo Biržiškos butą (nr. 6) atsikėlė akademikas, profesorius, literatūrologas, poetas **Kostas Korsakas** su šeima; išvykusius chemiką **Alfonsą Zubrį** ir **Kazį Šukį** pakeitė VU karinės katedros viršininkas **Juozas Adomavičius** (nr. 8), Stasio Žakevičiaus bute (nr. 7) apsigyveno filosofas, marksizmo-leninizmo dėstytojas **Eugenijus Meškauskas** su žmona **Michalina Meškauskiene**, LSSR švietimo liaudies komisaro pavaduotoja, ir sūnumi **Andriumi**. **Dawido Strugaczo**, o vėliau gyd. Ūso bute (nr. 4) įsikūrė teisininkas, vėliau VU rektorius **Juozas Bulavas**. 1947 m. mirus **Sruogai**, jo bute (nr. 3) apsigyveno **Vincas Mykolaitis-Putinas**, kuris iki tol gyveno Krėvės bute (nr. 1). Pastarasis tuomet atiteko teisės istoriko, teisininko, akademiko **Konstantino Jablonskio** šeimai, karo metu keitusiam name ne vieną butą. Po jo mirties 1960 m. bute gyveno jo jaunesnioji duktė gyd. **Umbrasienė**, dirbusi VU Vaikų ligų katedroje. 1953 m. Landsbergio bute (nr. 5) ilgam apsigyveno VU Neorganinės ir analizinės chemijos katedros vedėjas, Chemijos fakulteto dekanas **Kazys Daukšas**. Bute nr. 2 liko gyventi **Akušerijos** ir **ginekologijos** katedros vedėjas **Vytautas Baronas**, o vėliau jo duktė **Dovilė Baronaitytė-Ignatonienė** su vyru.

Nuo 1940 rugsėjo, Profesorių namas	Po 1944 m. rudens, Profesorių namas
Nr. 1. Vincas KRĖVĖ-MICKEVIČIUS HMF slavų k. ir lit. kat. lektorius Mykolas BANEVIČIUS su žmona;	Trumpai: VU Psichologijos kat. ved. Alfonsas GUČAS su šeima, VU Ekonomikos stud. Elvyra TŪRAITĖ , Vincas MYKOLAITIS-PUTINAS (1944 - 1947 m.) ir jo šeima. Teisės fak.pof. Konstantinas JABLONSKIS (m. 1960) su šeima. VU medikė Jablonksio duktė Jūratė K. UMBRASIENĖ
Nr. 2. Edmundas KORZONAS Gdytojas akušeris ginekologas, katedros ved. Vytautas BARONAS (nuo 1943) su žmona, jos seserimi, motina Nijolė Indrašūtė, VU medicinos fakulteto studentė, tremtinė Kernagiai su dukterimi	Gdytojas Vytautas BARONAS Duktė Dovilė BARONAITĖ-IGNATONIENĖ su vyru
Nr. 3. Balys SRUOGA su žmona ir dukterimi - Literatūrologas Vincas MACIŪNAS Kazys BORUTA ir Jadvyga ČIURLIONYTĖ su dukterimis	Balys SRUOGA iki 1947 m. K. Jablonskis su dukra; Galaunė; Alfonsas GUČAS su šeima Vincas MYKOLAITIS-PUTINAS (1947–1967)
Nr. 4. Dawid STRUGACZ karininkas, ausų, gerklės ir nosies ligų gydytojas Juozas ŪSAS (nuo 1942?)	VU Teisės fakulteto katedros vedėjas, rektorius Juozas BULAVAS su šeima
Nr. 5. Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS su dukterimi ir Gediminas Karazija, Rimutė Jablonskytė-Rimantienė ir K. Jablonskis.	VU Neorganinės ir analizinės chemijos katedros vedėjas, Chemijos fakulteto dekanas Kazys DAUKŠAS (1953-1985)
Nr. 6. rektorius Mykolas BIRŽIŠKA su šeima (brolis Vaclovas, žmona Bronislava, dukterimis Ona, Marija ir žentas Stasys Žakevičius)	VU tarnautoja Alma Gulbytė Morkuvienė Kostas KORSAKAS su žmona ir dukterimi
Nr. 7. teisininkas Stasys ŽAKEVIČIUS su žmona. - Studentė VU Humanitarinio fakulteto Valerija Bražionytė - VU teisės mokslų fakulteto doc., prorektorius Domas KRIVICKAS - VU adjunktas, Patologijos instituto direktorius Kazimieras VALTERIS	Eugenijus MEŠKAUSKAS su šeima (kambarį gavo, atsisakius A. Venclovai, kuris išvyko į Kauną); A. I. Čiornyj (7 deš.)
Nr. 8. Petras NARUTAVIČIUS Georges MATORÉ ir Joana Mačiukaite-Matore (iki 1943 03). Karininkas, chemijos prof. Alfonsas ZUBRYS su žmona. Kazys ŠUKYS VU adm. sekretorius nuo 1942 spalio, studentas.	Juozas ADOMAVIČIUS - VU karinio parengimo nuo 1944 m. spalio; karinės katedros viršininkas nuo 1945 m.
Nr. 9. Konstantinas AVIŽONIS	Liuba RADUS-ZENKAVIČIENĖ , jos duktė Olga LITVINIENĖ ir duktė Ona Litvinaitė (vėliau Narbutienė), ištremtos Sibiran 1949 m. pavasarį. Eitanas FINKELŠTEINAS poeto Osipo Mandelštamo našlė Nadežda MANDELŠTAM , apsistojo 1974 m. Andrejus SACHAROVAS , apsistojo 1975 m.

Profesorių namo gyventojai 1940–1944 m. ir po 1944 m. Lentelę sudarė Inga Leonavičiūtė

Name gyvenęs akademinis elitas (ne tik VU) lėmė, kad butai išliko autentiški, jie nebuvo skaldomi, smulkinami.

Pirmojo aukšto bute iš kiemo pusės (nr. 9) yra gyvenusi muzikologė **Ona Narbutienė** su mama ir senele, 1947 m. jos buvo išvežtos į Sibiro tremtį. Šis butas yra susijęs ir su disidentine istorija. Tame pačiame bute 1974 m. buvo apsistojusi rusų disidentė, poeto Osipo Mandelštamo našlė **Nadežda Mandelštam**, o 1975 m. žymus kovotojas už žmogaus teises **Andrejus Sacharovas**. Bute rinkdavosi ir 1976 11 25 K. Garucko, E. Finkelšteino, O. Lukauskaitės-Poškienės, T. Venclovos ir V. Petkaus iniciatyva įsteigtos disidentinės Lietuvos Helsinkio grupės nariai.

Andrius Meškauskas, Tomas Venclova, Rita Bulavaitė, Vladas Bulavas, Ingrida Korsakaitė prie Tauro g. namo. Apie 1948 m. (saugoma Pamėnkalnio viloje)

Namo pagrindinis ir galinis (kiemo) fasadai, apie XX a. 6 deš. Po stogo rekonstrukcijos. Fotografas nežinomas.
Šaltinis: KPD Paveldosaugos biblioteka

Namas – Respublikinės reikšmės Istorijos paminklas IR-44, Liepos 21-osios g. 10, Mečislovo Sakalausko nuotrauka, 1985 m. Šaltinis: KPD Paveldosaugos biblioteka

3.4. Įmuziejinimas ir įpaveldinimas

Namas buvo remontuotas 1955–1957 m. Lėkštas vienšlaitis stogas pakeistas į dvišlaitį, dengtą skarda, įrengta pastogė.

1973 m. įrašytas į LSSR Kultūros paminklų sąrašą; 1993 m. – į **LR Kultūros vertybių registrą** (unikalus kodas [10377](#)).

1973 01 06 ant namo fasado įrengta memorialinė lenta su bareljefu Vinco Mykolaičio-Putino atminimui, minint jo 80 metų sukaktį (skulptorius K. Patamsis).

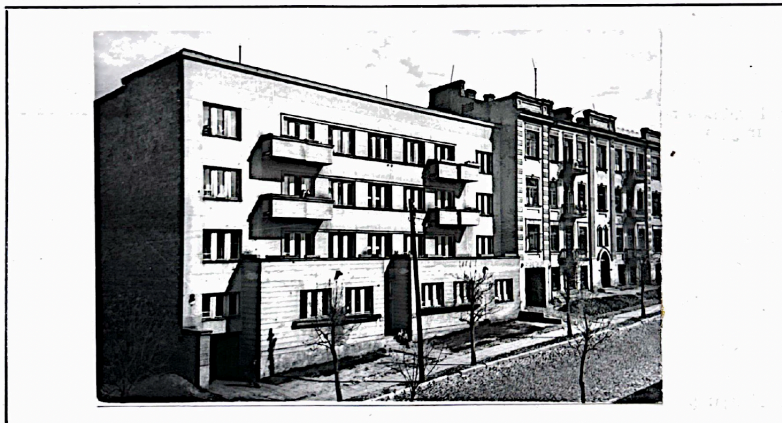
m.).²⁵

35715.

kanalizacija.

Gasparavičienės “Istorinė pažyma” (dokumentacija saugoma KPD Paveldosaugos bibliotekoje).

(UAB “Paminklų restauravimo institutas”).

13. Pašą surašiusio pavardė, vardas, tėvo vardas, pareigos, adresas *Patulius Tadas*
c. juos. Vilniaus krašto tylos mūro gars
moksl. bendr. Keturoro 6

14. Paso surašymo data 1953. 5. 15

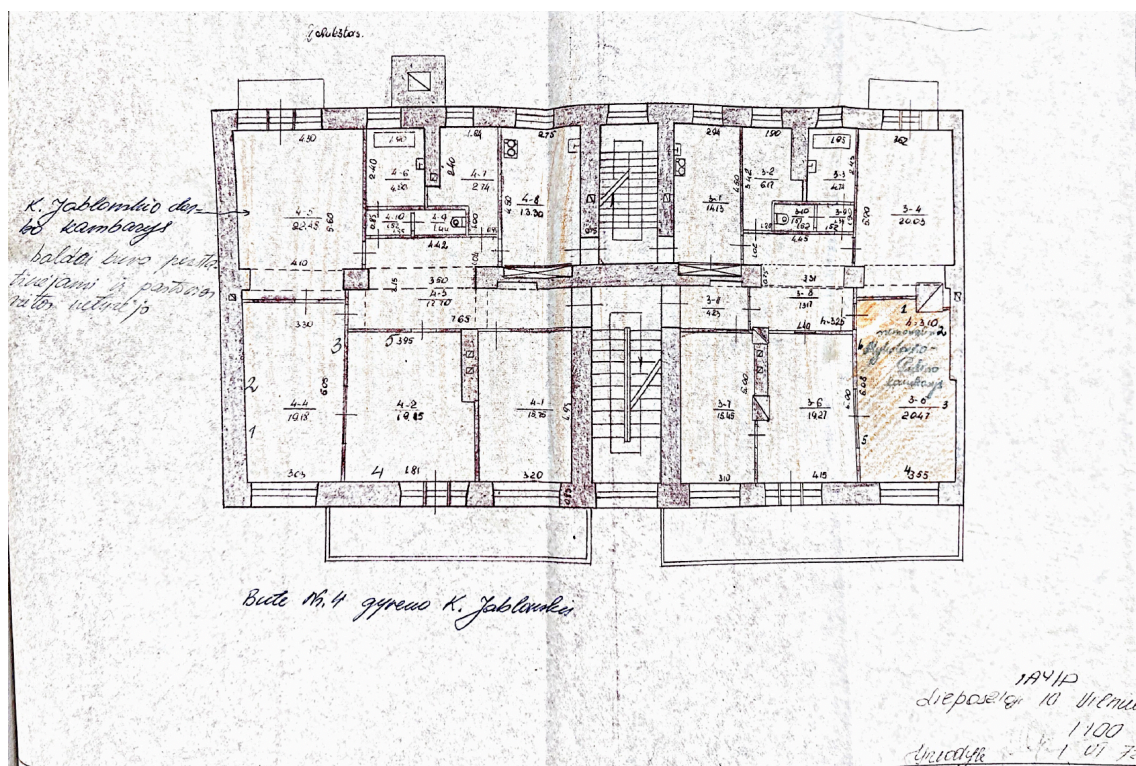
Antspaudas: *neatbilst*
Rajona Kultūros-Švietimo Darbo skyriaus *Šteins*
vedējo parašas

60

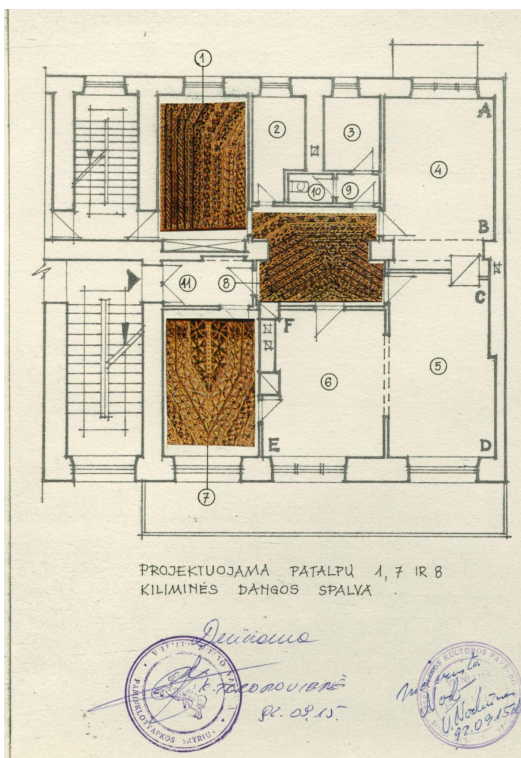
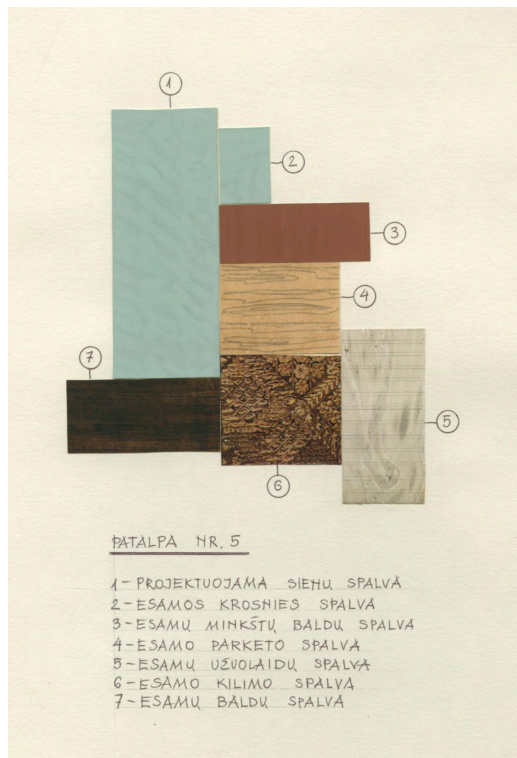
Paveldosaugos biblioteka

diena, 2008 07 28. Astrida Petraitytė, Tauro g. 10, *Literatūra ir menas*, 2011 11 25, Nr. 3355.

²⁶ Astrida Petraitytė, Tauro g. 10-1, *Literatūra ir menas*, 2012 01 13, Nr. 3362; 2012 01 20, Nr. 3363.

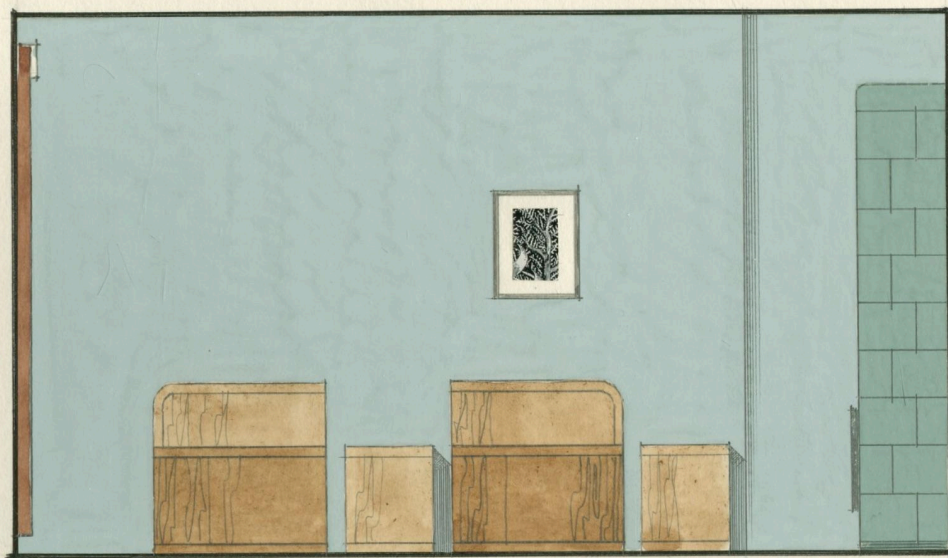

Namo Liepos 21-osios g. 10, antro aukšto inventoris 1972 m. planas su pažymėtu V. Mykoliaičio-Putino memorialiniu kabinetu. Šaltinis: Respublikinės reikšmės istorijos paminklo IR-44 byla, KPD archyvas

PĀTALPOS NR.5 IŠKLOTINĒ C-D M 1:25

PĀTALPOS NR.4 IŠKLOTINĒ A-B M 1:25

V. Mykolaičio-Putino memorialinio buto-muziejaus interjero projektas, 1992 07 24, VRVA, f. 1019, ap. 12, b. 35715

3.5. Rekomendacijos

Tai yra unikalus daugiaplanis memorialinis objektas, kuriame telpa tarpukario Lenkijos laikotarpio Vilniaus istorija, architektūros istorija, Antrojo pasaulinio karo pabėgėlių likimai, sovietinės okupacijos represijos, kolaboravimas su sovietiniu režimu ir pristaikymas, o taip pat ir disidentinis pasipriešinimas ir kultūrinė rezistencija. Tai svarbus Vilniaus moderniosios istorijos simbolis.

Name ir memorialiniuose butuose yra išlikę daug autentiškų elementų ir vertingųjų savybių. Kadangi namas iš dalies yra prieinamas visuomenei, tai yra svarbu edukaciniais ir pažintiniais tikslais. Rekomenduojama laikantis paveldosauginių reikalavimų sutvarkyti pagrindinį fasadą, laiptinę, o ilgainiui ir galinį fasadą, kiemą ir autentišką garažo-sandėlio fasadą.

Vinco Mykolaičio-Putino memorialiniam butui-muziejui reikalinga nuolatinė priežiūra ir tyrimais grįstas restauravimo planas, ilgainiui siekiant sutvarkyti ir eksponuoti visas autentiškas buto erdves.

Pirmajame aukšte rengiamoje ekspozicinėje erdvėje rekomenduojama rengti laikinas parodas, skirtas įvairių laikotarpių namo gyventojams, kultūrinės antropologijos tyrimais grįstas ekspozicijas; taip pat namo gyventojus įamžinančią informaciją.